

เล่าเรื่องให้โยมฟัง ชุดที่ ๑

เครื่องวัดความเจริญของชาวพุทธ (อารยวัตติ)

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต)

ISBN 974-7890-83-6

พิมพ์ครั้งที่ ๗ (ปรับปรุง) - กุมภาพันธ์ ๒๕๔๐	๕,๑๕๐ เล่ม
- มูลนิธิพุทธธรรม	๓,๐๐๐ เล่ม
- ผู้มีจิตศรัทธาพิมพ์แจกเป็นธรรมทาน	๑,๐๐๐ เล่ม
- คุณยงยุทธ-คุณชุตินา ณะปุระ	๕๐๐ เล่ม
- คุณวิบูลย์-คุณบุญชู อิงคากุล	๑๐๐ เล่ม
- คุณวิศิษฐ์ เตชะเกษม	๑๐๐ เล่ม
- คุณเหลืออง-คุณจินตนา รัตมีเจริญ	๑๐๐ เล่ม
- นพ.กุศล-คุณสุธรรม รัตมีเจริญ	๑๐๐ เล่ม
- ผู้มีจิตศรัทธาจากจังหวัดเชียงใหม่ร่วมพิมพ์	๕๐ เล่ม
- คุณสุดธิดา รัตนรักษ์	๕๐ เล่ม
- คุณหม่อมพรทิพย์ เชาววิชัยวงศ์	๕๐ เล่ม
- คุณสมเกียรติ ปานพูนทรัพย์	๕๐ เล่ม
- คุณสรณคมน์ นิมวารุณ	๕๐ เล่ม

สำนักพิมพ์ : มูลนิธิพุทธธรรม ๘๗/๑๒ ถนนเทศบาลสงเคราะห์
แขวงลาดยาว เขตจตุจักร กรุงเทพฯ ๑๐๘๐๐
โทร. ๕๘๕-๕๐๑๒, ๕๘๐-๒๗๑๕ โทรสาร ๕๕๕-๕๗๕๑

จัดจำหน่าย : บริษัท เคล็ดไทย จำกัด โทร. ๒๒๕-๕๕๓๖-๕๐

โรงพิมพ์ : บริษัท สรรสมิก จำกัด ๕๔/๘-๕ ซอยจรัญสนิทวงศ์ ๑๒
ถนนจรัญสนิทวงศ์ แขวงท่าพระ เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพฯ
โทร. ๕๑๒-๓๐๘๗, ๘๖๕-๐๕๓๕-๕, ๐๑-๕๒๓-๘๘๒๕

มูลนิธิพุทธธรรม
๘๗/๑๒๖ ถนนเทศบาลสงเคราะห์
แขวงลาดยาว เขตจตุจักร กทม. ๑๐๘๐๐

๒๕ สิงหาคม ๒๕๓๗

เรื่อง ขออนุญาตพิมพ์หนังสือ

กราบนมัสการ ท่านเจ้าคุณพระธรรมปิฎก ที่เคารพอย่างยิ่ง

เนื่องด้วย มูลนิธิพุทธธรรมได้เล็งเห็นถึงคุณค่าอันประมาณมิได้ในผลงานของพระเดชพระคุณท่านเจ้าคุณอาจารย์ จึงมีความประสงค์ที่จะรวบรวมผลงานทั้งหมดที่เคยมีการพิมพ์ไว้ ณ โอกาสต่างๆ และจัดพิมพ์ต่อไป เพื่อเป็นการเผยแพร่พระสัทธรรมของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในวงกว้าง โดยจะแบ่งหนังสือดังกล่าวเป็นสองส่วน ส่วนหนึ่งจะได้จัดส่งยังสถาบันต่างๆ เช่น โรงเรียน หอสมุด และหน่วยราชการ เป็นต้น อีกส่วนหนึ่งจะได้วางจำหน่าย ณ ร้านขายหนังสือทั่วไป

ดังนั้น กระผมในนามของมูลนิธิพุทธธรรม จึงกราบขอโอกาสจากท่านเจ้าคุณอาจารย์ เพื่อจะได้ดำเนินการจัดพิมพ์หนังสือดังกล่าวต่อไป

ด้วยความเคารพอย่างสูง

(นายยงยุทธ ณะปุระ)
ประธานมูลนิธิพุทธธรรม

วัดญาณเวศกวัน
จังหวัดนครปฐม

๓๐ สิงหาคม ๒๕๓๖

เรื่อง ขออนุญาตพิมพ์หนังสือ

เจริญพร ประธานมูลนิธิพุทฺธธรรม

อ้างถึง หนังสือของมูลนิธิพุทฺธธรรม ลงวันที่ ๒๔ สิงหาคม ๒๕๓๖

ตามหนังสือที่อ้างถึงทางมูลนิธิพุทฺธธรรมได้แจ้งความประสงค์ที่จะรวบรวมผลงานของอาตมภาพ ทั้งที่เคยพิมพ์มาก่อนแล้วและจะพิมพ์ต่อไป มาจัดพิมพ์ขึ้นให้ครบทั้งหมด ดังความแจ้งแล้วนั้น อาตมภาพเห็นว่าเป็นความดำริที่ดี ทั้งในแง่ที่เป็นการประมวลผลงานทั้งหมดให้มารวมอยู่ด้วยกันเป็นที่เดียว ไม่กระจัดกระจาย และในแง่ที่เป็นแหล่งกลาง ซึ่งจะอำนวยความสะดวกให้ผู้ต้องการเกิดความมั่นใจว่าจะหาหนังสือได้ครบถ้วน จึงขออนุโมทนากุศลเจตนาของมูลนิธิพุทฺธธรรมไว้ ณ ที่นี้

อย่างไรก็ดี เนื่องจากอาตมภาพ ถือเป็นหลักที่ได้ปฏิบัติตลอดมาว่า หนังสือของอาตมภาพ ผู้ใดจะพิมพ์เผยแพร่ก็ได้ โดยไม่มีค่าลิขสิทธิ์ใดๆ ทั้งสิ้น (แต่ก็ควรบอกกล่าวให้ทราบ และทำโดยสุจริต) ... จึงขอให้ปฏิบัติ (ตามหลัก ๓ ประการที่ได้แจ้งให้ทราบแล้ว)

ขอให้ความดำริอันเป็นกุศล และบุญจริยาของมูลนิธิพุทฺธธรรม ในการจรโลงพระพุทฺธศาสนานัน จงสัมฤทธิ์ผล เพื่อความดำรงมั่นแห่งพระสัทธรรม และความแผ่ขยายแห่งประโยชน์สุขของประชาชน อย่างกว้างขวางยั่งยืน ตลอดกาลนาน

ขอเจริญพร

น.ธ.ม.ร.ก.

(พระธรรมปิฎก)

ประวัติ
ของ
พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต)

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต หรือ ประยุทธ์ อารยางกูร) เกิดเมื่อวันที่ ๑๒ มกราคม พ.ศ. ๒๔๘๑ ที่ตลาดศรีประจันต์ อำเภอศรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรี เป็นบุตรของนายสำราญ และ นางซุนกี อารยางกูร ซึ่งประกอบอาชีพค้าขาย จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษา โดยได้รับทุนเรียนดีของกระทรวงศึกษาธิการ บรรพชาเป็นสามเณร เมื่อวันที่ ๑๐ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๙๙ ขณะมีอายุ ๑๓ ปี ที่วัดบ้านกร่าง อ. ศรีประจันต์ จ.สุพรรณบุรี สอบได้นักธรรมชั้นตรี โท เอก และเปรียญธรรม ๓ ถึง ๙ ประโยคขณะยังเป็นสามเณร จึงได้รับพระราชทานพระบรมราชาคุณาเคราะห์ให้อุปสมบทเป็นพระภิกษุในฐานนาคหลวง ในวันที่ ๒๔ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๐๔ ณ อุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ซึ่งมีน้อยคนที่จะมีความสามารถจนได้รับโอกาสเช่นนี้

ภายหลังจบการศึกษา ได้รับปริญญาพุทธศาสตรบัณฑิต (เกียรตินิยมอันดับ ๑) จากมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ และสอบได้วิชาชุดครู พ.ม. ท่านได้รับแต่งตั้งให้เป็นรองเลขาธิการมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ซึ่งท่านได้สร้างความก้าวหน้าให้มหาวิทยาลัยทั้งด้านบริหารและวิชาการอย่างมาก โดยเฉพาะการพัฒนาหลักสูตรที่เน้นบทบาทและภาวะทางสังคมที่เพิ่มขึ้นของสังคม รวมทั้งสอดแทรกความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนไว้ในหลักสูตร ซึ่งเป็นที่ยอมรับมาจนปัจจุบัน สำหรับงานบริหารคณะสงฆ์ ท่านได้รับแต่งตั้งให้เป็นเจ้าอาวาสวัดพระพิเรนทร์ในปี พ.ศ. ๒๕๑๕ ปรับปรุงกิจการภายในวัดจนเป็นระเบียบเรียบร้อยแล้วได้ยื่นหนังสือลาออกในพ.ศ. ๒๕๑๙ แต่ก็ยังช่วยเหลืองานของคณะสงฆ์ตลอดมา และมากขึ้นทั้งในประเทศและต่างประเทศ ปัจจุบันดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดญาณเวศกวัน ตำบลบางกระทึก อำเภอสสามพราน จังหวัดนครปฐม

นับจากอุปสมบทจนถึงปัจจุบันมากกว่า ๓๐ ปี ชีวิตของท่านเต็มไปด้วยการอุทิศให้กับงานเผยแผ่พระศาสนา ช่วยชี้นำสั่งสอนบุคคลในสังคมให้ปฏิบัติตน เพื่อนำไปสู่ชีวิตที่มีความสุขสงบ โดยการแก้ปัญหาใคร่ตรงเรื่องต่าง ๆ บนพื้นฐานของเหตุผลข้อเท็จจริง อันจะนำไปสู่ความมีสันติภาพในโลกมนุษย์ เป็นการงานทั้ง

ภายในและต่างประเทศทุกรูปแบบ ตั้งแต่การสอน การบรรยาย การปาฐกถา การอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและการแสดงพระธรรมเทศนา เป็นที่ปรึกษาของหน่วยงานต่างๆ และงานนิพนธ์

งานนิพนธ์ด้านเอกสารวิชาการและตำราต่างๆนั้น ปัจจุบันท่านได้นิพนธ์ไว้มากกว่า ๑๕๐ เรื่อง ส่วนใหญ่เป็นภาษาไทย และมีภาษาต่างประเทศบ้าง ซึ่งนับวันจะเพิ่มปริมาณขึ้น ทุกเรื่องล้วนเป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลายว่าเป็นงานที่ดีเยี่ยมตามมาตรฐานของงานวิชาการ มีความถูกต้องชัดเจนทั้งด้านภาษา และหลักวิชาการทางศาสนา ตลอดจนความสมบูรณ์ของการอ้างอิง ประการสำคัญที่สุดคือเนื้อหาสาระให้ประโยชน์แก่การดำรงชีวิตในสังคมของมวลมนุษย์ ทั้งในปัจจุบันและอนาคตเป็นอย่างมาก งานนิพนธ์ของท่านต้องเพิ่มจำนวนการพิมพ์เสมอ เนื่องจากท่านมีฉันทะในการสร้างงานวิชาการเพื่อประโยชน์ต่อสังคมอย่างแท้จริง ท่านได้มอบลิขสิทธิ์ในการพิมพ์แบบให้เปล่าทุกครั้ง รางวัลที่ได้รับจากงานนิพนธ์ทั้งหมดก็มอบให้เป็นทุนการศึกษาของพระภิกษุสามเณรตลอดมา

ในด้านการเผยแพร่ต่างประเทศนั้น ท่านได้รับนิมนต์ไปบรรยายที่ต่างประเทศหลายครั้ง เช่น บรรยายเรื่องพุทธศาสนาและวัฒนธรรมไทย ที่ University Museum, University of Pennsylvania ไปสอนพุทธศาสนาครั้งละ ๑ ภาคเรียนหลายครั้งที่ Swarthmore College ใน Pennsylvania เป็น Guest Lecturer ที่ Faculty of Arts and Sciences, Harvard University เป็น Visiting Scholar ที่ Center for the Study of World Religions, Harvard University เป็น Research Fellow ที่ Faculty of Divinity, Harvard University, Cambridge, Massachusetts.

นอกจากนี้ ท่านยังเป็นพระภิกษุที่ได้รับการอาราธนาบรรจุเงาะจงให้เป็นผู้แสดงปาฐกถาในการประชุมนานาชาติขององค์กรระดับโลกหลายครั้ง เช่น ปาฐกถาธรรมเรื่อง “Buddhism and Peace” ในการประชุม The International Conference of Higher Education and the Promotion of Peace ในปี พ.ศ. ๒๕๒๔ เรื่อง “Identity of Buddhism” ในการประชุม Buddhist Knowledge Exchange Program in Honour of His Majesty the King of Thailand ในปี พ.ศ. ๒๕๓๐ และปาฐกถาเรื่อง “Influence of Western vs. Asian Thought on Human Cultural Development” ในการประชุมปฏิบัติการพัฒนาเด็กและวัยรุ่นแห่งเอเชีย ครั้งที่ ๖ และในการประชุมสมัชชาศาสนาโลก ปี พ.ศ. ๒๕๓๖ ได้จัดทำสารบรรยายเรื่อง “A Buddhist Solution for the Twenty-first Century”

มอบให้ที่ประชุม เนื่องจากท่านอาพาร์ด้วยโรคสายเสียงอักเสบ Dr. Jim Kenney ประธานในที่ประชุมจึงได้เป็นผู้อ่านแทน

ในปัจจุบันชีวิตที่อุทิศต่องานพระศาสนา สังคมของมนุษยชาติของพระธรรมปิฎก มีความสงบ เรียบง่าย มีวัตรปฏิบัติที่อ่อนน้อมถ่อมตน ให้ความสำคัญและความสนใจต่อบุคคลที่เข้าพบโดยไม่เลือกชาติ ศาสนา ผิวพรรณ และเพศ เป็นพระสงฆ์ที่ทำความประโยชน์ต่อวงการพระพุทธศาสนา และสังคมของมวลมนุษย์อย่างหาที่เปรียบได้ยาก นับเป็นแบบอย่างที่ดีของพระสงฆ์และมวลมนุษยโลก ได้รับการยกย่องกล่าวถึงในฐานะนักปราชญ์ เป็นผู้มั่งมีวิริยะและฉันทะต่อการสร้างงานวิชาการที่เป็นรากฐานสำคัญต่างๆ เพื่อสื่อสารให้คนยุคใหม่เข้าใจพระพุทธศาสนาอย่างถูกต้อง ให้เยาวชนเล็งเห็นความสำคัญของพระพุทธศาสนา ทั้งในองค์ความรู้ที่สำคัญต่อการพัฒนาจิตใจและปัญญา และในฐานะที่เป็นวิถีชีวิตของสังคมไทย จึงทำให้มีบุคคลสนใจศึกษาวิจัยประวัติและแนวคิดของท่านทั้งในประเทศและต่างประเทศ เช่น Dr. Grant Olsen จากมหาวิทยาลัยคอร์เนลล์ สหรัฐอเมริกา ได้ศึกษาวิจัยประวัติของท่านในฐานะทรัพยากรบุคคลที่มีคุณค่าสูงสุดคนหนึ่ง กล่าวได้ว่า ท่านเป็นตัวแทนด้านสติปัญญาของประชาชาติที่ชาวโลกสามารถอ้างอิงได้ด้วยความภูมิใจ

แม้ท่านจะทำงานเพื่อประโยชน์สุขของสังคมส่วนรวม โดยไม่หวังผลตอบแทน สถาบันอุดมศึกษาต่างๆ ซึ่งได้เล็งเห็นถึงความเป็นเลิศทางด้านวิชาการของท่าน ก็ได้ถวายปริญญาคุณวุฒิตกิดติมศักดิ์หลายสาขา คือ

๑. ทางด้านพุทธศาสตร์ จากมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๒๕ เนื่องจากท่านเป็นพระสงฆ์ที่ทำความประโยชน์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา อย่างหาที่เปรียบได้ยาก ผลงานนิพนธ์ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ การบรรยายธรรมในมหาวิทยาลัยชั้นนำทั้งในประเทศและต่างประเทศ ตลอดจนหน่วยงานต่างๆ และการดำเนินงานเกี่ยวกับการจัดองค์กรการบริหารของคณะสงฆ์

๒. ทางด้านปรัชญา จากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พ.ศ. ๒๕๒๕ เนื่องจากผลงานด้านการบรรยายธรรมทางพระพุทธศาสนา และผลงานนิพนธ์ของท่าน ซึ่งมหาวิทยาลัยได้นำมาเป็นหนังสือให้นักศึกษาได้เรียน

๓. ทางด้านการศึกษา จาก

- มหาวิทยาลัยศิลปากร พ.ศ. ๒๕๓๐
- มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ พ.ศ. ๒๕๓๐

- มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พ.ศ. ๒๕๓๓
- มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ พ.ศ. ๒๕๓๗
- มหาวิทยาลัยรามคำแหง พ.ศ. ๒๕๓๘

เนื่องจากความเป็นผู้นำทางปัญญาในการวิเคราะห์ปัญหาสังคมของประเทศ การวิเคราะห์ปัญหาทางการศึกษาของท่านประกอบด้วยความรู้อย่างลึกซึ้งและกว้างขวาง ทันท่วงทีต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมและวิทยาการในปัจจุบัน โดยไม่ละเลยแนวคิดที่มีคุณค่าของพุทธปรัชญา

๔. ทางด้านภาษาศาสตร์

- จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๑
- มหาวิทยาลัยมหิดล พ.ศ. ๒๕๓๒

เนื่องจากความสามารถเข้าใจแก่นแท้และธรรมชาติของภาษา ได้ส่งเสริมให้การประกอบภารกิจด้านการศาสนาของท่านประสบผลสำเร็จในหมู่ชนเป็นวงกว้าง ทั้งภายในและต่างประเทศ นอกจากนี้ยังมีความเข้าใจเรื่องภาษาศาสตร์สังคมอย่างลึกซึ้งถึงความแตกต่างของคนที่ประกอบกันขึ้นมาเป็นชุมชนและสังคม ผลงานของท่านจึงเข้าถึงกลุ่มผู้รับได้อย่างดีทุกประเภท เพราะท่านสามารถเลือกใช้รูปแบบภาษาได้อย่างเหมาะสม หลักฐานทางรูปธรรม คือท่านได้จัดทำพจนานุกรมพุทธศาสนา เป็นฉบับประมวลศัพท์และฉบับประมวลธรรม

นอกจากนี้ ท่านยังได้รับรางวัลอื่นๆอีก คือได้รับพระราชทานโล่รางวัล “มหิตลวรานุสรณ์” พ.ศ. ๒๕๓๒ และรางวัลกิตติคุณสัมพันธ์ “สังข์เงิน” สาขาเผยแพร่พระพุทธศาสนาประจำปี พ.ศ. ๒๕๓๓ ล่าสุด ยูเนสโกได้ถวายรางวัลการศึกษาเพื่อสันติภาพให้ ในปี พ.ศ. ๒๕๓๗ นับเป็นคนไทยคนแรกที่ได้รับเกียรติให้รับรางวัลนี้ ซึ่งเป็นการสร้างเกียรติประวัติและชื่อเสียงให้ประเทศไทยอย่างมาก

สารบัญ

เล่าเรื่องให้โยมฟัง ชุดที่ ๑

เครื่องวัดความเจริญของชาวพุทธ (อารยวัณิ)	๑
ศรัทธา	๑๑
ศีล	๒๐
สุตะ	๓๓
จาคะ	๔๖
ปัญญา	๕๓
ถ้อยแถลงมูลนิธิพุทธธรรม	๖๓
ผลงานเผยแพร่ธรรมของมูลนิธิพุทธธรรม	๖๔

เครื่องวัดความเจริญของชาวพุทธ*

(อารยวัฑฒิ)

เจริญพร รายการเล่าเรื่องให้โยมฟังวันนี้ คิดว่าจะพูดเรื่องทั่วๆ ไป ที่เกี่ยวกับโยม คือธรรมดาพุทธศาสนิกชน เมื่อปฏิบัติธรรมก็ย่อมมุ่งหวังความเจริญก้าวหน้า ตราบใดที่ยังไม่บรรลุจุดหมายของพระพุทธศาสนา เราก็ต้องปฏิบัติกันเรื่อยไป และในการปฏิบัตินั้น เราก็หวังว่าจะเจริญยิ่งขึ้นเรื่อยๆ แต่จะมีอะไรเป็นเครื่องวัดว่า เราเจริญก้าวหน้าในการปฏิบัติหรือไม่ ในเรื่องนี้พระพุทธเจ้าเคยตรัสหลักธรรมไว้หมวดหนึ่ง เรียกว่า *วัฑฒิ* เรียกเต็มว่า *อริยา วัฑฒิ* แปลว่าหลักความเจริญอย่างอริยะ หมายความว่าถ้ามีความเจริญอย่างที่พระองค์ตรัสไว้

* ชุดหนึ่งจาก รายการเล่าเรื่องให้โยมฟัง เล่าเมื่อ ๑๖-๒๔ กันยายน ๒๕๒๔

ในที่นี้ ก็แสดงว่าพุทธศาสนิกชนมีความเจริญก้าวหน้าในการปฏิบัติ และมีหวังว่าจะเข้าถึงจุดหมายของพระพุทธศาสนา หลักความเจริญที่ว่านี้พระพุทธเจ้าตรัสไว้มี ๕ ประการ คือ ๑. ศรัทธา ๒. ศีล ๓. สุตตะ ๔. จาคะ ๕. ปัญญา

ข้อที่ ๑ คือ *ศรัทธา* ศรัทธาเราแปลกันง่ายๆ ว่า ความเชื่อ ถ้าขยายความออกไปก็คือ มีความเชื่อความเลื่อมใสในคุณพระรัตนตรัย หลักความเจริญข้อนี้ทำให้เราเอามาใช้ตรวจสอบตัวเอง เช่นถามตัวเองว่า เดียวนี้เรามีศรัทธาแค่ไหน ศรัทธาของเราเจริญเพิ่มพูนขึ้นหรือไม่ คือเชื่อในคุณพระรัตนตรัย เชื่อในปัญญาตรัสรู้ของพระพุทธเจ้าเท่าไร ถ้าหากว่าเรามีความมั่นใจว่า พระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้จริง เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจริง เราก็จะเชื่อฟังคำสอนของพระองค์ไปด้วย เมื่อเชื่อฟังเราก็จะสามารถปฏิบัติได้อย่างมั่นใจ พระองค์สอนว่า ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว เราก็จะทำความดี ละเว้นความชั่ว

เพราะฉะนั้น หลักที่จะทำให้เกิดเจริญก้าวหน้าอย่างแรกก็คือ จะต้องมีความเชื่ออันนี้ คือความเชื่อความเลื่อมใสในพระคุณของพระพุทธเจ้า ในพระปัญญาตรัสรู้ของพระองค์ ต่อ

ไปก็เชื่อในพระธรรมคำสอน และมั่นใจในพระสงฆ์ที่เอาธรรมมาสั่งสอน ตามที่พระพุทธเจ้าได้ทรงแนะนำไว้ ประกาศไว้แล้วเราก็ปฏิบัติไป หรืออย่างน้อยเมื่อเราเชื่อ มีศรัทธาในพระศาสนาแล้ว เราก็มีความมั่นใจในกรรมดี มั่นใจในการทำ ความดี ถ้าเรามั่นใจในการทำ ความดีแล้ว ก็แน่นอนว่า เรา จะเจริญก้าวหน้าไปในแนวทางของพระพุทธศาสนา เราจะทำ กรรมดี เว้นความชั่วได้ เพราะเราเชื่อในคำสอนของพระองค์ ที่ว่า ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว เป็นต้นนั้น นี่ก็เป็นข้อที่ ๑ คือ ศรัทธา

ข้อที่ ๒ คือ ศีล ศีลก็ได้แก่การเว้นความชั่ว ข้อสอง คือศีล นี่ก็สืบเนื่องมาจากข้อหนึ่งคือศรัทธานั้นเอง เพราะว่า ด้วยศรัทธานั้นแหละ เราจึงปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธเจ้า เมื่อต้นเราก็เว้นจากความชั่ว ความชั่วต่างๆ ไปก็คือการเบียดเบียนกัน เรางดเว้นจากการเบียดเบียนกัน โดยงดเว้นจากการฆ่าการทำร้ายร่างกาย การประหัตประหารกัน งดเว้นจากการล่วงละเมิดกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินกัน งดเว้นจากการล่วงละเมิดในคู่ครองของท่านผู้อื่น งดเว้นจากการเบียดเบียนผู้อื่น ด้วยวาจา คือกล่าวเท็จ ตลอดจนงดเว้นจากสุราเมรัย สิ่งเสพติด

อันนี้เป็นกรการประพฤติในชั้นที่เรียกรว่า ศิล ถ้าเรามีความก้าว
หน้าในเรื่องศิลปะ ในเรื่องความประพฤติ ก็เรียกรว่ามีควมเจริญ
ด้านที่สอง

ประการที่ ๓ คือ สุตะ สุตะแปลว่าสิ่งที่ได้สดับ สมัย
ปัจจุบันก็หมายถึงสิ่งที่ได้อ่านด้วย เพราะปัจจุบันนี้มีการพิมพ์
การเขียนมาก การอ่านก็เท่ากับการได้ฟังเหมือนกัน คือได้ฟัง
โดยอ้อม คำที่ท่านผู้อื่นได้กล่าวในความคิดแล้วเขียนออกมา
หรือนำมาพิมพ์ แล้วเราเอามาอ่านอีกที ทีนี้ในทางพระพุทธ
ศาสนา การอ่าน หรือการได้ฟังนี้ก็คือ การอ่านหรือได้ฟังสิ่ง
ที่เป็นคำสอนของพระพุทธเจ้า การวัดอย่างง่าย ๆ ก็คือตรวจ
ดูว่า เรานี้ได้มีความรู้เกี่ยวกับคำสอนของพระพุทธเจ้าแค่ไหน
เรารู้หลักธรรมที่จะนำมาใช้ปฏิบัติพอหรือไม่ และถ้าให้ตีก็ต้อง
ถามด้วยว่า เรามีความรู้พอที่จะแนะนำผู้อื่นใหม่ ในเรื่องเกี่ยว
กับคำสอนของพระพุทธเจ้า เช่นอย่างท่านที่ทำหน้าที่เป็นบิดา
มารดา เป็นครูอาจารย์ ก็ควรจะมีความรู้เพิ่มขึ้น นอกเหนือ
จากที่จะใช้ด้วยตนเองประจำวันแล้ว ก็ให้สามารถนำไปแนะนำ
ผู้อื่นได้ด้วย อันนี้เรียกรว่า สุตะ

ต่อไปข้อที่ ๔ คือ จาคะ จาคะก็ได้แก่ความเสียสละ ความมีน้ำใจ ควรตรวจดูตนเองว่าเรามีน้ำใจต่อผู้อื่นแค่ไหน เพียงไร เราได้เสียสละความสุขส่วนตัวเพื่อผู้อื่น เราได้เสียสละทรัพย์สินส่วนตัวเพื่อช่วยเหลือผู้อื่นบ้างหรือไม่ อย่างน้อยก็สละกิเลสในใจของเรา เช่นว่า กิเลสคอยครอบงำ บอกให้เราทำอย่างโน้นอย่างนี้ เรารู้ว่ามันไม่ดีเราจะสละมันทิ้งไป เราทำได้หรือไม่ ถ้าเราสละกิเลสได้ ก็แสดงว่าเราขนะจิตใจตัวเอง มีความสามารถ มีจิตใจเข้มแข็ง รวมความว่า จาคะนี้มีทั้งภายนอกและภายใน สละภายใน ก็คือสละกิเลสที่มันเข้ามาครอบงำจิตใจของเรา จะเป็นความโลภ ความโกรธ หรือความหลงก็ตาม และสละภายนอกเช่นสละทรัพย์สินเงินทองช่วยเหลือผู้อื่น เป็นต้น

ต่อไปประการที่ ๕ คือ ปัญญา ปัญญา หมายถึง ความรู้จักเข้าใจสิ่งทั้งหลายตามเป็นจริง ตั้งต้นแต่รู้เข้าใจคำสอนของพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนพระธรรม เราได้สละโดยอ่านหรือสดับตรับฟังมา แล้วเรามีความเข้าใจในคำสอนนั้นจริงหรือไม่ เราอาจจะมิแค่สละ คือได้ยินได้ฟังมา

และจำได้เท่านั้น แต่ไม่เข้าใจ ถ้าอย่างนี้ก็เรียกว่ามีแต่สูตร ไม่มีปัญญา เราจะต้องมีปัญญารู้เข้าใจด้วย ต่อจากรู้เข้าใจ ตามคำสอนแล้วก็เอาคำสอนนั้นมาใช้ในการปฏิบัติ หมายความว่า รู้ดีรู้ชั่ว รู้เหตุรู้ผล รู้ว่าอะไรเป็นคุณเป็นโทษ อะไรเป็นประโยชน์ มิใช่ประโยชน์ ตลอดจนรู้ว่าเกี่ยวกับชีวิตของเรานี้ คือรู้เท่าทันโลกและชีวิตว่าเป็นสิ่งที่ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา เป็นต้น เมื่อรู้เข้าใจแล้ว ก็จะทำให้จิตใจของเราเป็นอิสระปลอดโปร่งมองใสได้

ปัญญานี้เป็นหลักสำคัญ ซึ่งอย่างน้อยเราจะต้องตรวจสอบตนเองว่า ในการดำเนินชีวิตของเรานี้ เราได้ทำการต่างๆ โดยใช้ปัญญาหรือไม่ คนเรานี้มี ๒ ประเภท คือ คนที่ทำหน้าที่ภาษาปัจจุบันเรียกว่า ทำตามอารมณ์ พวกหนึ่ง กับคนที่ทำด้วยปัญญา ด้วยเหตุด้วยผล อีกพวกหนึ่ง เราก็เอาปัญญานี้มาตรวจสอบตนเองว่า ในการกระทำของเราหรือที่เราดำเนินชีวิตในแต่ละวันนี้ เราได้ใช้ปัญญาแค่ไหน หรือเราได้ทำตามอารมณ์แค่ไหน ถ้าเราเอาอารมณ์เป็นใหญ่มาก ก็แสดงว่าเรายังมีความเจริญก้าวหน้าในธรรมน้อย ถ้าเราใช้ปัญญาใช้

เหตุใช้ผลมาก ก็แสดงว่าเราก้าวหน้าในธรรมมาก มีความเจริญออกงามดี ก็เอาหลักอันนี้มาตรวจสอบ

ปัญญานี้เป็นตัวคุมทั้งหมด เพราะว่าศรัทธาจะเชื่อถูกต้องหรือไม่ ก็ต้องมีปัญญากำกับ คือต้องมีความรู้ ความเข้าใจ มิฉะนั้น ศรัทธาก็จะกลายเป็นอย่างที่เขาเรียกว่า เชื่องมงายไปได้ สุตะเรียนรู้อา ก็ต้องมีปัญญามาช่วย ไม่เช่นนั้นก็จะเป็นแต่เพียงว่าท่องจำอย่างนกแก้ว ได้ฟังมาจำมาอ่านมา รู้ตามที่ท่านว่า แต่ไม่เข้าใจว่าเป็นอย่างไร สุตะจึงต้องมีปัญญาช่วย ศิลปะประพจน์ต่างๆ ก็ต้องมีปัญญาช่วย มิฉะนั้นก็กลายเป็นอย่างที่เขาเรียกว่า *สีลัพพตปรามาส* คือยึดถือการปฏิบัติตามศีลวัตร หรือศีลพรต อย่างงมงาย ไม่เข้าใจความมุ่งหมาย ซึ่งเป็นการประพจน์ไม่ถูกต้อง อาจจะเคร่งครัด แต่ไม่ช่วยให้ตัวเจริญออกงามในธรรม กลับทำให้เป็นทุกข์ เกิดความเดือดร้อนไปได้เหมือนกัน จาคะ ความเสียสละก็ต้องมีปัญญากำกับ รู้ว่าอะไรควรเสียสละ อะไรไม่ควรเสียสละ ควรเสียสละอะไร แก่ใคร อย่างไรเป็นต้น ท่านจึงเอาปัญญาวางเป็นข้อสุดท้าย เพื่อควบคุมทั้งหมด

ถ้ามีธรรมะทั้ง ๕ อย่างนี้ คือ มีศรัทธา ความเชื่อที่ถูกต้อง มั่นใจในพระรัตนตรัย มั่นใจในการทำความดี มีศีล ประพฤติดีงาม ไม่เบียดเบียนใคร มีสุตะ มีความรู้ ได้อ่านได้ฟังเกี่ยวกับคำสอนของพระพุทธเจ้า เกี่ยวกับหลักธรรมต่างๆ ตลอดจนความรู้เรื่องต่างๆ ไป มาเป็นเครื่องประกอบในการดำเนินชีวิต มีจาคะ มีน้ำใจ มีความเสียสละ ทั้งสละภายในคือสละกิเลส และสละภายนอกคือสละทรัพย์สินเงินทอง สิ่งของช่วยเหลือกัน แล้วก็มีปัญญา ความรู้ความเข้าใจ รู้เท่าทันโลกและชีวิต ใช้ปัญญาในการดำเนินชีวิต ถ้าอย่างนี้แล้วท่านก็เรียกว่าเป็นอุบาสก อุบาสิกา ที่เจริญก้าวหน้าในคำสอนของพระพุทธเจ้า เป็นการเจริญด้วยหลักความเจริญที่เป็นอริยะะอย่างที่อادمภาพกล่าวเบื้องต้น ซึ่งท่านเรียกว่าเป็นอริยวัฑฒิหรืออริยา วัฑฒิ แปลว่าความเจริญอย่างอริยะะ คือหลัก ๕ ประการที่ใช้เป็นเครื่องตรวจสอบตนเองของพุทธบริษัท

เพราะฉะนั้น พุทธบริษัทเมื่อมาปฏิบัติธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ก็ควรได้ตรวจสอบตนเองอยู่เสมอๆ ว่า เราได้มีความเจริญก้าวหน้าองงามในคำสอนของพระพุทธเจ้า

แค่นั้น และเราจะวินิจฉัยได้เองว่า เรามีความพร้อม มีความสามารถที่จะเดินไปให้ถึงจุดหมายของพระพุทธศาสนาได้ด้วยดี หรือไม่ก็โดยเอาหลัก ๕ ประการนี้ มาเป็นเครื่องตรวจสอบตนเองอยู่เสมอ ถ้าปฏิบัติตามนี้ก็จะบรรลุผลสำเร็จ สมตามที่ได้ประกาศตนเป็นพุทธมามกะ อาตมภาพจึงนำเอาหลักเรื่องความเจริญอย่างอริยะนี้มากล่าว ดังมีพุทธพจน์ที่ตรัสเกี่ยวกับเรื่องนี้ว่า

“อุบาสกหรืออุบาสิกา ซึ่งในที่นี้ท่านเรียกว่าอริยสาวก คือสาวกของพระอริยเจ้า ผู้ประกอบด้วยความเจริญ ๕ ประการนี้ ชื่อว่าเป็นผู้ประกอบด้วยความเจริญอันเป็นอริยะ และชื่อว่าเป็นผู้ถือเอาสาระ ยึดถือเอาสิ่งที่ประเสริฐของชีวิตนี้ไว้ได้”

ถ้าท่านผู้ใดได้ปฏิบัติตามนี้ ก็ควรจะมีปีติปลาบปลื้มใจว่า ตนได้ดำเนินถูกทางแล้ว เป็นผู้เจริญอกงามในคำสอนของพระพุทธเจ้า

อาตมภาพขอตั้งใจ เอาใจช่วยให้โยมทุกท่านเจริญด้วยอริยวัณณีนี สมดังความปรารถนาโดยทั่วกันทุกท่าน ขออนุโมทนา

ศรัทธา

เจริญพร วันนี้อาดมภาพคิดว่า จะกล่าวธรรมกถาเพียงสั้น ๆ โดยปรารภเรื่องศรัทธา ที่จะพูดเรื่องศรัทธาในวันนี้ ก็โดยที่ว่าได้พูดเรื่องอารยวัติ คือความเจริญของอริยสาวกไว้ ๕ อย่าง ได้แก่ ศรัทธา ศีล สุตะ จาคะ ปัญญา ศรัทธาเป็นข้อแรก เมื่อพูดไปแล้วก็นำมาขยายความเป็นข้อ ๆ ไป อีกอย่างหนึ่ง ก็ปรารภถึงการที่คุณโยมเป็นผู้มีศรัทธาในพระศาสนา บำรุงพระสงฆ์ ให้ทาน รักษาศีล ฟังธรรมอยู่เป็นประจำ การที่โยมได้มีศรัทธาปฏิบัติในทางพระศาสนาอยู่เสมอเช่นนี้ ก็นับว่าเป็นที่น่าอนุโมทนา จึงควรจะนำคำว่า ศรัทธานั้นมากล่าวมาชี้แจงอธิบายหรือกล่าวถึงคุณประโยชน์

ศรัทธานี้ เป็นองค์ธรรมที่พระพุทธเจ้าตรัสถึงบ่อย ๆ

โดยมากตรัสไว้เป็นข้อแรก แล้วข้อสุดท้ายก็มักจะตรัสปัญญากำกับไว้ หมายความว่า ที่ท่านสอนให้มีศรัทธานั้น ท่านจะสอนให้ใช้ปัญญาพิจารณาควบคุมไว้ด้วยเสมอ เพื่อให้ศรัทธาเป็นความเชื่อที่ประกอบด้วยเหตุผล ถ้าหากว่าศรัทธานี้เป็นความเชื่อที่ประกอบด้วยเหตุผลแล้ว ก็จะได้ผลได้อานิสงส์เจริญก้าวหน้าในคำสอนของพระพุทธเจ้า

ว่าถึง *ลักษณะของศรัทธา* ท่านกล่าวไว้ว่า ศรัทธานั้น มีลักษณะผ่องใส คือทำจิตให้ผ่องใส ในสมัยโบราณนิยมใช้วัตถุหรือสารชนิดหนึ่ง ที่ช่วยให้น้ำใส น้ำในแม่น้ำลำคลองนั้น เราดักเอามาใหม่ๆ มักขุ่นขุ่น เขาก็เอาวัตถุชนิดนี้ คือสารส้มไปแกว่ง สักพักหนึ่ง สิ่งที่ทำให้ขุ่นมัวก็ลงไปนอนกันอยู่ข้างล่างหมด น้ำก็จะใสทั้งตุ่ม หรือทั้งภาชนะนั้น สารส้มนี้เป็นเครื่องทำให้น้ำใสฉันใด ศรัทธาก็ทำให้จิตใจผ่องใสฉันนั้น ผู้ใดมีศรัทธา จิตใจก็จะผ่องใส

อีกอย่างหนึ่ง ท่านบอกว่า นอกจากผ่องใสเข้มขึ้น เบิกบานแล้ว ศรัทธามีลักษณะฟุ้งแล่นไป คือทำให้จิตฟุ้งแล่นไป หมายความว่าฟุ้งแล่นไปหาสิ่งที่ติงาม เมื่อเราเชื่อเราเลื่อม

ใส เช่นมีความเชื่อในพระรัตนตรัย จิตก็จะพุ่งแล่นไปหาพระรัตนตรัย เมื่อจิตไปอยู่กับสิ่งที่ตั้งงามแล้ว สิ่งที่ตั้งงามนั้นก็นำเราก้าวหน้าไปในสิ่งที่ตั้งงามยิ่งๆ ขึ้นไป เช่นว่า พระพุทธเจ้าสอนให้เราละเว้นความชั่ว ทำสิ่งที่ตั้งงาม เมื่อเรามีศรัทธาคือเชื่อ เราก็ปฏิบัติตามนั้น ก็เลยได้ทำสิ่งที่ตั้งงามเป็นบุญเป็นกุศล แล้วก็เกิดความเบิกบานผ่องใสยิ่งขึ้นไปอีก เพราะฉะนั้นศรัทธาจึงเป็นองค์ธรรมที่สำคัญมากที่จะช่วยให้เราก้าวหน้าไปในธรรม หรือแม้แต่ในการดำเนินชีวิตโดยทั่วไป

เมื่อศรัทธามีลักษณะผ่องใส และพุ่งแล่นไป ศรัทธาจึงมีคุณประโยชน์หลายอย่าง

อย่างแรกก็คือทำให้มีกำลัง คนที่มีศรัทธานั้น จะมีกำลัง มีพุทธภาษิตว่า *สทุธาย ตรติ โขม* แปลว่า คนยอมข้ามห้วงน้ำได้ด้วยศรัทธา คำว่าห้วงน้ำนี้ก็มิทั้งห้วงน้ำสามัญและห้วงน้ำในทางธรรม ห้วงน้ำสามัญก็คือทะเลใหญ่หรือมหาสมุทร ในสมัยโบราณ คนที่เดินทะเล วิ่งเรือไปในมหาสมุทร จะรู้สึกอ้างว้างมาก เป็นเรื่องที่น่ากลัวอย่างยิ่งทีเดียว แม้แต่ในสมัยปัจจุบันก็ยังมีความน่ากลัวอยู่ เพราะมองไม่เห็นฝั่ง เห็นแต่

ขอบฟ้า จุดมุ่งหมายนั้น แม้เราจะรู้แต่เราก็ไม่เห็นว่าจะเป็นอย่างใด จะไปถึงหรือไม่ จะประสบอะไรบ้างในระหว่าง แต่ถ้ามีความเชื่อมั่น มีศรัทธา ซึ่งในที่นี้หมายถึงความเชื่ออย่างธรรมดา เช่นเชื่อว่าทางที่เราไปนี้ถูกต้องแล้ว จะไปถึงจุดมุ่งหมายแน่นอน และเราได้เตรียมการไว้อย่างเพียงพอ เรามีกำลัง เรามีความสามารถ เรือของเราใหญ่พอ แนนหนา แข็งแรง มีกัปตันที่สามารถเป็นต้น ซึ่งเป็นเรื่องที่ทำให้เกิดความเชื่อมั่น ถ้าได้คำนึงถึงสิ่งเหล่านี้แล้ว มีความเชื่อมีศรัทธา เกิดขึ้นแล้ว ก็มีกำลังที่จะเดินทางไปในทะเล และก็ข้ามไปจนสำเร็จ แต่ถ้าไม่มีศรัทธา ไม่มีความเชื่อมั่นอย่างนี้ คนก็จะท้อถอย ท้อแท้ หหมดกำลัง อาจจะถึงกับไม่กล้าลงเรือ ไม่กล้าที่จะวิ่งเรือออกไปทีเดียว เพราะฉะนั้น ศรัทธาจึงเป็นพลังสำคัญที่จะทำให้เราก้าวหน้าไปสู่ความสำเร็จ อย่างที่ว่าข้ามโอะมะ ข้ามห้วงน้ำใหญ่ ก็ข้ามได้ด้วยศรัทธา

ในทางธรรมก็เหมือนกัน ห้วงน้ำใหญ่ที่เป็นนามธรรมก็คือวัฏฏสงสาร หรือความเป็นไปในชีวิตของเรา ซึ่งเรามองไม่เห็นจุดหมายข้างหน้า ที่ไปข้างหน้าไม่มีความแน่นอน แล้ว

ก็ไม่รู้ว่าจะพบอุปสรรคอะไร แต่ถ้าเรามีศรัทธา มีความเชื่อต่อพระรัตนตรัย เชื่อต่อคำสอนของพระพุทธเจ้า เมื่อเชื่อแล้ว เราก็มองเห็นจุดหมาย เราเชื่อในคำสอนของพระองค์ว่า สอนถูกต้อง เราจะดำเนินตามนี้แหละอย่างมั่นใจ นอกจากนั้นก็ ต้องเชื่อในตัวเราเองที่บำเพ็ญปฏิบัติตามคำสอนของพระองค์ ด้วยว่าเมื่อจะปฏิบัติอย่างนี้ เรามีทุนมีรอนเพียงพอ ตัวเราก็ เหมือนกับคนเดินทางที่เตรียมสะเปียงฝรั่งพร้อมแล้ว ในเมื่อ ตัวเราเองเป็นคนที่มีจิตใจเปี่ยมด้วยคุณธรรม เราก็เหมือนกับ ต้นไม้ที่มีความสามารถ มีความชำนาญ ซึ่งมีความมั่นใจตนเองว่าจะสามารถเดินเรือก้าวหน้าไปด้วยดีจนถึงจุดหมาย เราจะเดินทางไปสู่ความสุขความเจริญได้ แม้แต่ในระหว่างที่อยู่ ในสังสารวัฏฏ์นี้ ถ้ามีศรัทธาอย่างนี้แล้ว ก็สามารถข้าม โขงสงสาร ข้ามห้วงแห่งความทุกข์ ข้ามทะเลแห่งชีวิตนี้ไปสู่ความสุข ไปสู่จุดหมายของพระพุทธศาสนาได้ และแม้แต่ในระหว่างที่ยังเดินทางอยู่ ศรัทธาก็จะทำให้เรามีความสุขตลอดเวลาอีกด้วย

เพราะฉะนั้น ศรัทธาจึงเป็นกำลัง การที่เราจะทำอะไร

ต่างๆ ทำความดีงาม ทำบุญกุศลให้สำเร็จได้ ก็ด้วยอาศัยมี ศรัทธานี้เป็นกำลังผลักดันทั้งสิ้น เพราะฉะนั้น ศรัทธาจึงเป็นสิ่งสำคัญ เป็นกำลังให้เราทำอะไรต่ออะไรได้เป็นผลสำเร็จ นี่เป็นด้านที่ ๑ ที่ว่าเมื่อมีศรัทธาแล้ว ก็ทำให้มีกำลัง

ที่นี้ นอกจากมีกำลังแล้ว ลักษณะของศรัทธา ประการที่ ๒ ก็อย่างที่กล่าวเมื่อกี้ คือ ตลอดเวลาในขณะที่เรามีศรัทธา และกำลังเดินทางอยู่นั้น จิตใจของเราก็ผ่องใสเบิกบานมีความสุขไปด้วย ท่านเรียกศรัทธานี้ว่าเป็นเพื่อนใจของคน คนที่มีศรัทธานั้น เหมือนมีเพื่อนใจ มีเพื่อนอยู่ข้างใน ไม่ว่าเหวไม่ อ่างวัง คนทั่วไปนั้นถ้าอยู่คนเดียวแล้ว มีทางที่จะว่าเหวได้มาก หรือแม้แต่ไปอยู่ท่ามกลางคนอื่น แต่ถ้าเขาไม่เอาใจใส่เรา เราก็ว่าเหวเหมือนกัน เหมือนกับไม่มีเพื่อน แต่ถ้าเป็นคนที่มีศรัทธา จิตใจประกอบด้วยศรัทธา มั่นใจในคุณธรรมความดี มั่นใจ เชื่อในพระรัตนตรัย จิตใจก็ผ่องใสเบิกบานได้ เหมือนกับมีเพื่อนอยู่ในตัวเอง ทำให้ไม่อ่างวัง ไม่ว่าเหว มีความอบอุ่นใจอยู่ได้เสมอ ศรัทธานี้จะเป็นเพื่อนใจที่อยู่ภายในตัวของเราตลอดเวลา เป็นเพื่อนที่แน่นอยิ่งกว่าเพื่อนภายนอก

เพราะว่าเพื่อนภายนอกนั้นจะอยู่กับเราตลอดเวลาไม่ได้ แล้ว บางเวลาเพื่อนก็ช่วยได้บ้าง ช่วยไม่ได้บ้าง โดยเฉพาะข้างใน จิตใจนั้น ไม่มีใครสามารถเข้าไปช่วยถึงได้ทุกกาลทุกเวลา แต่ ถ้ามีศรัทธาแล้ว ศรัทธานี้แหละจะเป็นเครื่องปลอบประโลมใจ ทำให้เกิดความเข้มแข็งผ่องใส มีความอบอุ่นใจอยู่ได้ตลอดทุก เวลา อันนี้ก็เป็คุณานิสงส์อีกประการหนึ่งของความมีศรัทธา นี้เป็นประการที่สอง

ต่อไปประการที่ ๓ ก็คือ ศรัทธานั้นย่อมนำไปสู่ปัญญา เพราะเมื่อมีความเชื่อ เช่นเชื่อพระพุทธเจ้าแล้ว ก็ทำให้เข้ามาฟังคำสอนของพระองค์ เมื่อฟังคำสอนของพระองค์แล้ว ก็ได้รับความรู้ความเข้าใจเพิ่มขึ้น มีปัญญามากขึ้น ยิ่งเมื่อได้ ปฏิบัติตามก็ได้ประจักษ์ได้รับความรู้ซึ่งเป็นผลจากการปฏิบัติ นั้น แข็งกับตนเอง ก็ทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจยิ่งขึ้น เพราะ ฉะนั้น ผู้ที่มีศรัทธา เมื่อปฏิบัติถูกต้อง ก็เจริญด้วยปัญญา ยิ่งๆ ขึ้นไป จนกระทั่งในที่สุดก็บรรลุจุดหมายแห่งคำสอน ของพระพุทธเจ้าแล้ว ศรัทธานี้ก็พัฒนาจากศรัทธาเบื้องต้นที่ เป็นโลกิยะ กลายเป็นศรัทธาที่เป็นโลกุตตระ

ศรัทธานั้นท่านแบ่งเป็นสองอย่าง อย่างแรกเป็นชั้นโลกียะ ศรัทธาที่เป็นโลกียะ ก็คือศรัทธาของคนทั่วไป เช่น เมื่อเรามีความเชื่อในพระรัตนตรัย ความเชื่อของเราเกิดจากการที่ได้ถ่ายทอดกันมาบ้าง เกิดจากการสดับรับฟังบ้าง ตลอดจนเกิดจากการมองเห็นเหตุผลด้วยปัญญาเบื้องต้นบ้าง แต่เรายังไม่ได้ประจักษ์ผล ไม่ได้บรรลุผลด้วยตนเอง เราก็มีความเชื่อที่เป็นศรัทธาฝากไว้กับท่านผู้อื่น ฝากไว้กับพระรัตนตรัย ฝากไว้กับพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ ครั้นเราเจริญก้าวหน้าไปในธรรม ด้วยอาศัยศรัทธานั้นแหละ ได้ปฏิบัติบรรลुकุณธรรมไปจนกระทั่งบรรลุผล ก็ได้ประสบผลประจักษ์ในการปฏิบัติธรรมด้วยตนเอง เมื่อนั้นความเชื่อความเลื่อมใส หรือศรัทธานี้ก็จะมั่นคงหนักแน่น ไม่คลอนแคลน ไม่หวั่นไหว เรียกว่าเป็นโลกุตตรศรัทธา เพราะประจักษ์ผลแก่ตนเอง ศรัทธาที่นำไปถึงขั้นโลกุตตรแล้วก็ให้บรรลุจุดหมายของพระพุทธศาสนา บรรลุวิมุตติ ความหลุดพ้น บรรลุนิพพานต่อไป

อันนี้ ก็เป็นคุณานิสงส์ต่างๆ ซึ่งสามารถจะเกิดได้จาก

ศรัทธา อาตมภาพก็ขออนุโมทนาโยม ที่มีศรัทธาในพระศาสนา มีความเชื่อ ความเลื่อมใสในพระรัตนตรัย จึงทำให้สามารถบำเพ็ญบุญกุศลต่างๆ เป็นอันมาก ทั้งในส่วนทาน ส่วนศีล และส่วนภาวนา เช่นการฟังธรรมเป็นต้น ดังที่อาตมภาพได้กล่าวมาแล้ว ก็ขอให้โยมได้รับอานิสงส์แห่งศรัทธานั้น ทั้งในด้านที่เป็นกำลังที่จะทำให้ทำความดียิ่งขึ้นไป ทั้งในด้านที่เป็นความเข้มแข็งเบิกบานผ่องใสของจิตใจ อย่างที่กล่าวว่ามิเพื่อนในใจนั้น และในด้านที่เจริญด้วยปัญญาให้เข้าใจคำสอนของพระพุทธเจ้า จนถึงที่สุดบรรลุดุจดหมายของพระศาสนาดังกล่าวมานั้น

อาตมภาพขอกล่าวธรรมกถาในวันนี้ เรื่องศรัทธาโดยสมควรแก่เวลา เพียงเท่านี้

ศีล

เจริญพร รายการเล่าเรื่องให้โยมฟังวันนี้ จะขอพูดเรื่องศีล ซึ่งเป็นข้อที่สองของหลักอารยวัติ

คำว่า ศีล แปลว่าอะไร ความหมายของศีลในเบื้องต้น ท่านก็ให้ไว้หลายอย่าง แต่คำแปลที่ง่ายที่สุด ท่านแปลกันว่า ปกติ ก็เลยมีผู้นำเอาคำว่า ศีล มาอธิบายในความหมายว่า ปกติ คือคนเราถ้ามีศีล ก็เรียกว่ารักษาปกติ หรือสภาพที่เป็นปกติของตนๆ เช่นเป็นพระ เมื่อรักษาศีลของพระ ก็เรียกว่าเป็นการรักษาสภาพปกติของพระ ถ้าไม่ปฏิบัติตามศีล ก็ไม่ใช่อยู่ในสภาพปกติของพระ กลายเป็นประพฤติกรรมเหมือนชาวบ้าน เป็นต้น แม้แต่ชาวบ้านทั่วไปก็มีศีลของชาวบ้าน อย่างศีล ๕ ก็แสดงถึงความเป็นอยู่ปกติของคนทั่วไป หมายความว่า ตาม

สภาพปกตินั้นคนเราก็ไม่ฆ่าแกงกัน ไม่เบียดเบียนทำร้ายกัน ไม่ล่วงละเมิดทรัพย์สินกันอย่างนี้ เป็นต้น เรียกว่าเป็นอยู่กันตามปกติ แต่เมื่อใดทำอะไรผิดแปลกขึ้นมา โดยละเมิดในสิ่งเหล่านี้มีการเบียดเบียนกัน ก็แสดงว่ามีอาการไม่ปกติเกิดขึ้นจากการทำไม่ปกติของบุคคลหนึ่ง ก็มีผลทำให้สังคมนี้ไม่ปกติ

ความปกตินั้นรวมไปถึงการก็อยู่อย่างสบายๆ มีความสุข ซึ่งเป็นภาวะที่สงบ แต่ถ้ามีการละเมิดศีลขึ้นมาก็ไม่เป็นปกติสุข ไม่เรียบร้อย ก็เกิดความวุ่นวายสูญเสียความสงบ แต่ภาวะที่ไม่ปกติอย่างนั้นมันก็เริ่มมาจากจิตใจคน ก่อนที่จะแสดงออกภายนอกไม่ปกติ จิตใจก็ไม่ปกติ ถ้าจิตใจปกติก็อยู่เรื่อยๆ ไปตามธรรมดา ความคิดนึกทำอะไรก็ดำเนินไปตามเรื่องในชีวิตประจำวัน แต่พอเกิดความโลภขึ้นมา จิตใจเริ่มไม่ปกติแล้ว และเมื่อไปทำตามความโลภนั้น เช่น ไปลักของเขา นี่ก็ทำผิดปกติออกมาภายนอก หรือมีความโกรธ จิตใจก็ผิดปกติ เมื่อทำตามจิตใจที่ไม่ปกตินั้น ก็ไปฆ่าฟันเบียดเบียนคนอื่น ทำร้ายเขา ก็เกิดความไม่ปกติขึ้นในความประพฤติของตน แล้วขยายความผิดปกติออกไปในหมู่มนุษย์ในสังคมเรื่อยไป

ท่านก็เลยให้ความหมายของศิลปะในแง่หนึ่งว่า เป็นความปกติ

การมีศิลปะทำให้มนุษย์ได้อยู่กันเป็นปกติ เพราะแต่ละคนๆ ก็รักษาสภาพปกติของตน เมื่ออยู่เป็นปกติ จิตใจเป็นปกติแล้ว ไม่ว่าจะพูดจะทำอะไร จะคิดนึกในสิ่งทั้งหลายก็จะทำได้ราบรื่นดี แต่ถ้าจิตใจไม่ปกติ พูดและทำผิดปกติแล้ว ก็ จะเกิดความขัดแย้งปั่นป่วนวุ่นวาย จะไปคิดทำการทำงานอะไรที่เป็นไปในทางที่ดั่งาม ก็เป็นไปไต่ยาก มีแต่จะนำไปสู่ความทุกข์ อันนี้ก็เป็ความหมายหนึ่งของคำว่า ศิล

นอกจากนั้น ศิลก็แปลว่า ความสำรวม ความระวัง ความสำรวมระวัง ก็คือ การรักษาชีวิต หรือการดำเนินชีวิตของเราให้อยู่ในสภาพปกตินั่นเอง เพราะฉะนั้น ที่ว่าสำรวมหรือระวังนี้ ก็มาสัมพันธ์กับเรื่องความเป็นปกติ กล่าวคือ เราควรระวังรักษาตัวของเราไม่ให้ล่วงละเมิด ไม่ให้ทำสิ่งที่เป็นพิษภัย ทำให้เกิดโทษแก่ผู้อื่น และความหมายที่ว่าสำรวมระวังนี้ ก็ไปสัมพันธ์กับความหมายอีกอย่างหนึ่งของศิลปะ กล่าวคือ ถ้าเราดูตามคำสอนของพระพุทธเจ้า ในหลักที่เรียกว่า หัวใจพุทธศาสนา ที่พระมักจะสอนในวันมาฆบูชา ท่านบอกว่า หนึ่ง

ไม่ทำชั่วทั้งปวง หรือเว้น จากความชั่ว สอง ทำดี และสาม
ทำใจให้บริสุทธิ์ อันนี้เราถือกันมาว่าเป็นหัวใจพระพุทธศาสนา
ข้อหนึ่งที่ว่า เว้นชั่วนั้นแหละ ก็คือหลักที่เรียกว่า ศิล ศิลอยู่ใน
หลักหัวใจพระพุทธศาสนาเป็นข้อที่หนึ่ง เพราะฉะนั้น ความ
หมายของคำว่า ศิล อย่างหนึ่ง ก็คือการเว้นจากความชั่ว โดย
เฉพาะความชั่วสามัญในโลก ก็คือการเบียดเบียนกันของมนุษย์
เพราะฉะนั้น ความหมายของศิลเบื้องต้นทีเดียว ก็ได้
แก่การเว้นจากการเบียดเบียนซึ่งกันและกัน ที่ว่าสำรวม ก็คือ
ระวังกาย วาจาของเราไม่ให้ไปเบียดเบียนคนอื่น ไม่ให้ไป
พูดร้ายทำร้าย ถ้าเบียดเบียนทางกาย ทำร้ายชีวิต ก็เรียกว่า
ปาณาติบาต เบียดเบียนทางทรัพย์สิน ก็เรียกว่าอทินนาทาน
เบียดเบียนในเรื่องคู่ครอง ก็เรียกว่า กามเมสุมิฉฉาจาร เบียด
เบียนด้วยวาจา หรือคำพูด ก็เรียกว่ามุสาวาท เบียดเบียน
ตัวเอง เบียดเบียนสติสัมปชัญญะของตนก็คือข้อสุราเมรัย ทั้ง
หมดนี้ท่านให้สำรวมระวัง คือ สำรวมระวังที่จะไม่เบียดเบียน
ไม่ล่วงละเมิด ความหมายของศิล ว่าโดยสาระสำคัญก็นี้แหละ
คือการเว้นความชั่ว งดเว้นจากการเบียดเบียนกัน ต่อจากนั้นก็

จะฝึกให้ประณีตยิ่ง ๆ ขึ้นไป แต่ศีลที่เป็นเบื้องต้นที่เดียวนั้น สำหรับมนุษย์ทั่วไป ท่านเรียกว่าเป็นมนุษยธรรม ถ้าประพฤติปฏิบัติตามศีล ๕ ก็เรียกว่า มีมนุษยธรรม ซึ่งถือเป็นคุณสมบัติขั้นต้นของความเป็นมนุษย์ เมื่อมนุษย์มีมนุษยธรรม มีคุณสมบัติพื้นฐานของความเป็นมนุษย์แล้ว ต่อจากนั้นก็พร้อมที่จะทำความดียิ่ง ๆ ขึ้นไป เพื่อเสริมความเป็นมนุษย์ให้เป็นมนุษย์ที่ดีงาม ตลอดจนเป็นมนุษย์ที่มีจิตใจเป็นเทพ เป็นพรหมอย่างที่ท่านเรียกว่า *มนุษย์สุสเทโว* ก็ได้ หรือแม้กระทั่งเป็นมนุษย์ที่บริสุทธิ์เป็นพระอรหันต์ได้ในที่สุด

อย่างไรก็ดี ถ้าเทียบกันในระบบชีวิตที่เรามีพระสงฆ์เป็นนักบวชฝ่ายหนึ่ง และคฤหัสถ์ฝ่ายหนึ่ง เราก็เรียกศีล ๕ นี้ว่า เป็นคฤหัสถ์ธรรม หรือธรรมะของคฤหัสถ์ ถ้าคฤหัสถ์มีธรรมะ ได้แก่ศีลเบื้องต้นนี้ ๕ ข้อ ก็เรียกว่ามีคุณสมบัติของคฤหัสถ์ที่ดี แต่ถ้าเป็นพระสงฆ์ ก็ถือว่าศีล ๕ ไม่เพียงพอ ต้องบำเพ็ญศีลให้ยิ่งขึ้นไป ถ้าเป็นพระภิกษุ ก็ถือว่ามีศีล ๒๒๗ ถ้าเป็นภิกษุณีก็มี ๓๑๑ ข้อ เพราะฉะนั้น ศีลก็เลยมีเพิ่มเติม นอกเหนือยิ่งขึ้นไปกว่าเพียงศีล ๕ เท่านั้น แต่ศีลที่เพิ่มมากขึ้น

ไปนั้น โดยมากก็เป็นข้อปฏิบัติเพื่อฝึกฝนตน เช่น ศีล ๘ ของ ญาติโยม ความจริงญาติโยมถือศีล ๕ นี้ก็เพียงพอจะเป็น คฤหัสถ์ที่ดีแล้ว แต่เมื่อต้องการจะปฏิบัติฝึกฝนตนให้ยิ่งขึ้นไป ก็จึงถือศีล ๘

ศีล ๘ นี้ ถ้าเรียกตามศัพท์ ท่านจัดเข้าในจำพวกวัตร วัตร คือข้อปฏิบัติพิเศษที่เราทำเพื่อจะฝึกฝนตนเอง ขัดเกลา กิเลสของตนเอง เพื่อเตรียมจิตให้พร้อมที่จะบำเพ็ญคุณความ ดีอื่นๆ ให้มากยิ่งขึ้น เพราะฉะนั้น เมื่อมีศีล ๕ แล้ว ถ้าเป็น พุทธศาสนิกชนผู้ต้องการความเจริญในธรรมะ ก็อาจจะไม่หยุด อยู่แค่ศีล ๕ ก็นำเอาศีล ๘ และศีลที่ยิ่งๆ ขึ้นไปมาประพฤติ ปฏิบัติ เพื่อให้เจริญงอกงามในธรรม

อย่างไรก็ดี ถ้าว่าตามหลักปฏิบัติในทางธรรมแล้ว ท่าน บอกว่า มีเพียงศีล ๕ ก็เจริญในสมาธิปัญญาได้สำเร็จ เพราะ ว่า ศีล ๕ นั้น เมื่อประพฤติปฏิบัติถูกต้อง ท่านก็เรียกว่าเป็น อริศีลเหมือนกัน อริศีลนั้นเมื่อมีแล้ว ก็ทำให้พร้อมที่จะเจริญ ในอริจิต ในอริปัญญาต่อไป เป็นความก้าวหน้าในการบำเพ็ญ ไตรสิกขา หมายความว่า ผู้มีศีล ๕ ที่ประพฤติปฏิบัติถูกต้อง

สามารถปฏิบัติบำเพ็ญไตรสิกขาให้บริบูรณ์ จนกระทั่งบรรลุ
ความเป็นอริยบุคคลได้ แต่ผู้ใดต้องการจะขัดเกลาดตนเองให้ยิ่ง
ขึ้นไป จะนำเอาศีล ๘ ศีล ๑๐ มารักษา ท่านก็อนุโมทนาด้วย
อันนี้ก็เป็นความรู้บางอย่างเกี่ยวกับเรื่องศีล

มีข้อที่ควรทราบอีกอย่างหนึ่ง คือ เรื่องที่อาตมภาพได้
บอกไว้ว่า ศีลนั้นมีความหมายอย่างหนึ่งว่า การงดเว้น หรือ
งดเว้นจากความชั่ว ศัพท์ว่า งดเว้นจากความชั่วนี้ ท่านมีคำ
บาลีให้อีกศัพท์หนึ่งเรียกว่า *วิริติ* หรือ *วิริติ* *วิริติ* หรือ *วิริติ* นี้
แปลว่า ความงดเว้น ท่านสอนให้รู้ว่า การงดเว้นที่เป็นศีลนี้
คนเราจะทำได้ ๓ วิธีด้วยกัน เรียกว่า *วิริติ* ๓

วิริติ ๓ ก็คือ

๑. *สัมปัตตวิริติ* งดเว้นเมื่อไปประจวบเข้าเฉพาะหน้า
หมายความว่า คนเรานี้บางทีก็งดเว้นความชั่วอย่างฉับพลัน
ในเมื่อไปประจวบเข้ากับสิ่งนั้นเฉพาะหน้า

๒. *สมาทานวิริติ* งดเว้นเพราะได้สมาทานไว้ คือ เรา
ได้ตั้งใจถือศีล รับศีลไว้ ก็เลยปฏิบัติตามที่ตนสมาทาน

๓. *สมุจเฉทวิริติ* งดเว้นโดยเด็ดขาด

อันนี้อาตมภาพจะอธิบายย่อ ๆ เพื่อจะได้เข้าใจหลัก
การประพุดติปฏิบัติตามศีลไว้

ข้อที่ ๑ สัมปัตตวิริติ งดเว้นเมื่อประจวบเฉพาะหน้า
หมายความว่า เราไปประสบเหตุการณ์ สถานการณ์ที่จะ
ละเมิดศีลขึ้นมา เช่นเดินไปเห็นของของผู้อื่น ซึ่งโอกาสเปิด
เต็มที่ว่าเราจะหยิบเอาได้ ตอนนี่ก็เป็นช่วงเวลาสำคัญที่จะ
ตัดสินใจเลือกว่าจะอย่างไร ในเวลานั้น ถ้าหากเราได้คิดขึ้น
มา พิจารณาว่า โอ้ เรายังเป็นพุทธศาสนิกชน ไม่สมควรจะทำ
ความผิดความชั่วอย่างนี้ การล่วงละเมิดกรรมสิทธิ์ผู้อื่นเป็นสิ่ง
ที่ไม่ดีไม่งาม แล้วงดเว้นได้ไม่เอาของนั้น หรือแม้แต่พิจารณา
ว่า เรายังเป็นคนที่เขาเคารพนับถือ ไม่ควรจะทำความชั่วอย่างนี้
ถึงงดเว้นได้เฉพาะหน้าในเวลานั้น โดยเหตุผลที่คิดขึ้นมาใน
บัดนั้นเอง อย่างนี้ท่านเรียกว่า สัมปัตตวิริติ งดเว้นในเมื่อ
ประสบเหตุการณ์เข้าเฉพาะหน้า

ประการที่สอง เราได้สมาทานศีลไว้ ตั้งใจรับศีล
เหมือนกับไปสัญญาหรือปฏิญาณไว้แล้ว เมื่อไปประสบเหตุ-
การณ์เข้า เช่นตัวอย่างเมื่อกี้ ไปเห็นของที่สามารถจะถือเอา

มาเป็นของตนได้ แต่มาพิจารณาว่าเราได้สมาทานรับศีลไว้แล้ว เป็นคนถือศีล ปฏิญาณ บอกกับพระไว้ หรือตั้งใจกำหนดใจไว้แล้ว เราก็ไม่ละเมิดศีล ไม่ทำความชั่วนั้น อย่างนี้เรียกว่าสมาทานวิริติ คืองดเว้น เพราะได้ตั้งใจรับเอาไว้ถือเอาไว้ที่จะปฏิบัติอย่างนั้น

ประการที่สาม สมุจเฉทวิริติ งดเว้นโดยตัดขาด อันนี้หมายถึงว่า ไม่มีกิเลสในใจ คือไม่มีความโลภ ความโกรธ ความหลงเหลืออยู่ในใจเลย เพราะฉะนั้นก็ไม่มีกิเลสที่จะเป็นเหตุให้ทำความชั่ว ถ้าอย่างนี้แล้ว ก็เรียกว่า เป็นไปโดยอัตโนมัติ จะไปประสบเหตุการณ์อะไรก็ตามที่จะทำให้ละเมิดศีล ก็ไม่มีทางละเมิด เพราะไม่มีกิเลสที่จะเป็นเหตุให้ละเมิด หรือให้ทำความชั่วนั้นๆ อันนี้เรียกว่า สมุจเฉทวิริติ ได้แก่การงดเว้นความชั่วของพระอริยบุคคล โดยเฉพาะพระอรหันต์ เพราะไม่มีกิเลสที่เป็นต้นเหตุของการทำชั่วเหลืออยู่เลย เป็นอันว่าไม่ทำความชั่วโดยสิ้นเชิง

นี่คือวิริติ ๓ อย่างที่เป็นความรู้ประกอบ เป็นหนทางในการที่จะถือศีล แต่สำหรับพุทธศาสนิกชนโดยทั่วไป มักจะ

ใช้วิธีสมาทานวิริติ คืองดเว้นโดยสมาทานไว้ อย่างไรก็ตามถึงแม้จะไม่ได้สมาทาน ก็ยังมีสัมปัตตวิริติ คือใช้เหตุผลพิจารณาถึงภาวะของตนเฉพาะหน้านั้น โดยอาศัยหิริโอตตปปะ ทำให้ไม่ละเมียดศีล ไม่ทำความชั่ว นี่ก็เป็นความรู้บางอย่างที่อาตมภาพนำมากล่าวเกี่ยวกับเรื่องศีล

อยากจะขอปิดท้าย ด้วยคำสอนของพระพุทธเจ้าเกี่ยวกับความสำคัญของศีล พระพุทธเจ้าตรัสว่า ศีลนั้นมีความสำคัญเหมือนกับเป็นผืนแผ่นดิน หรือพื้นที่ที่เรายืนเรานั่ง พื้นนั้นมีความสำคัญอย่างไร ท่านบอกว่า คนเรานี้จะทำงานทำการอะไรก็ตาม จะต้องมีพื้นเป็นที่เหยียบยันเสียก่อน ถ้าไม่มีพื้นเป็นที่เหยียบยันแล้วก็ทำอะไรไม่ได้ สมมติว่าโยมจะตัดกิ่งไม้สักกิ่งหนึ่งก็ต้องมีที่เหยียบ เช่นมีพื้นดินที่เหยียบ แล้วเราจึงจะจับอุปกรณ์ จับอาวุธ จับมีดจับขวานขึ้นมา แล้วก็ฟันกิ่งไม้ได้ ถ้าเราไม่มีที่เหยียบที่ยันแล้ว เราก็ไม่สามารถทำงานนั้นได้เลย ท่านบอกว่า ศีล ก็เปรียบเหมือนพื้นแผ่นดิน หรือพื้นที่เราเหยียบยันนั้น ถ้าพื้นแน่นหนามั่นคงก็ยิ่งทำงานได้ถนัดและได้ผลดียิ่งขึ้น

ทีนี้ ถึงแม้มีพื้นมีที่เหยียบแล้ว บางคราวพื้นนั้นก็ไม่มีมันคง ถ้าพื้นโคลนแฉน ก็ทำงานไม่สะดวก ทำงานไม่ถนัด งานก็อาจจะสำเร็จบ้าง ไม่สำเร็จบ้าง เช่นในการตัดต้นไม้ตั้งตัวอย่างเมื่อกี้ ถ้าพื้นตรงนั้นไม่มีมันคง เช่นเราเหยียบอยู่บนพื้นกระดานที่ปูไว้ไม่ดี โคลนแฉนโยกไปมา เราอาจจะตัดไม่สำเร็จ หรือถ้ากำลังของเราดี และมีดก็คมมาก ก็อาจจะตัดได้ แต่ถ้ามีดเกิดไม่คม กำลังของเราก็ไม่ดี ก็ไม่มีทางตัดได้สำเร็จ ทั้งหมดนี้ก็สัมพันธ์กัน ถ้าจะเปรียบให้ชัด พื้นดินนั้นก็เหมือนกับศีล กำลังที่ตัดเหมือนสมาธิ ส่วนมีดที่คมเหมือนกับปัญญา ถ้ามีศีลมันคงแล้ว ก็จะเป็นเหตุช่วยให้สมาธิที่เป็นกำลังของเราดีขึ้น แม้เราจะมีกำลังไม่แข็งแรงเท่าไร แต่พื้นที่มีมันคงนั้นแหละช่วยเราได้ และมีดคือปัญญานั้น แม้จะไม่คมนักก็ยังใช้งานได้สำเร็จ แต่ถ้าศีลของเราไม่มันคงโคลนแฉน เราจะต้องอาศัยปัญญาที่เป็นมีดอันคมกริบ และกำลังคือสมาธิที่เข้มแข็งมาก

อย่างไรก็ตาม เป็นอันว่า ศีลเป็นหลักสำคัญในเบื้องต้น เป็นพื้นที่เหยียบยันที่จะทำงานให้สำเร็จ เพราะฉะนั้น ท่านจึง

สอนให้พุทธศาสนิกชนเห็นความสำคัญของศีล แล้วพยายามที่จะเจริญศีลขึ้นมา รักษาศีลให้เป็นปกติ ให้เป็นพื้นที่มั่นคงอยู่ในชีวิตจิตใจ

ศีลนั้นเป็นพื้นฐานที่มั่นคง ในจิตใจของตนเองด้วย ในทางสังคมด้วย เมื่ออยู่ภายในใจของตนเอง จิตใจของตนเองก็สงบเยือกเย็น ไม่กระวนกระวาย จะบำเพ็ญสมาธิก็ได้ สะดวกขึ้น จะคิดนี่ทำอะไรเพื่อเจริญปัญญาก็ได้สะดวกตลอดไป

ที่นี่ เมื่อแสดงออกมาในภายนอก ก็เกิดคุณค่าของศีลในระดับสังคม กล่าวคือ ถ้าคนเราไม่เบียดเบียนกัน สังคมมีความเป็นปกติสุข ก็เรียกว่าสังคมนั้นมีความมั่นคง คนจะทำงานทำการทำธุรกิจอะไรก็ได้สะดวก แต่ถ้าสังคมนีมีการเบียดเบียนกันมาก เราจะเห็นว่า แม้จะไปไหนมาไหนก็หวาดระแวงกลัวภัยอันตราย เพราะฉะนั้นจะดำเนินธุรกิจ หรือทำอะไรก็ไม่สะดวกไปทุกอย่าง กิจกรรมบางอย่างก็ต้องเว้น เช่นจะไปไหนค้าคืนก็ไปไม่ได้ หรือจะไปในสถานที่บางแห่งก็ไปไม่ได้ การงานของมนุษย์ก็ติดขัดไม่เป็นไปโดยสะดวก ใน

ระดับสังคมก็ดี ในระดับจิตใจก็ดี ศิลปก็มีความสำคัญอย่างที่ไม่กล่าวมานี้

เพราะฉะนั้น จึงต้องสร้างศิลปะไว้เป็นพื้นฐานอันมั่นคงในจิตใจและในสังคม แล้วก็จะทำให้เกิดความพร้อมที่จะดำเนินก้าวหน้าไปในกิจการงาน ทั้งที่เรียกว่าทางโลกและทางธรรม ทั้งในทางสังคมและในจิตใจของแต่ละคน ศิลปมีความสำคัญและอันสูงส่งดังกล่าวมานี้ โดยเฉพาะก็เป็นพื้นฐานที่จะให้ก้าวต่อไปในสมาธิและปัญญา ส่วนเรื่องสมาธิและปัญญาเป็นอย่างไร อาตมภาพคงจะมีโอกาสกล่าวต่อไปในเบื้องหน้า

สำหรับวันนี้ขอยุติธรรมกถาเกี่ยวกับเรื่องศิลปะ พร้อมทั้งความสำคัญของศิลปะไว้ พอสมควรแก่เวลาเพียงเท่านี้ ขออนุโมทนาโยม

สุตะ

อาตมภาพได้พูดเรื่องอริยวัฑฒิ คือหลักความเจริญอัน
ประเสริฐ หรือหลักความเจริญของอริยชน ซึ่งใช้สำหรับตรวจ
สอบความเจริญก้าวหน้าของอริยสาวก ว่ามีความเจริญก้าวหน้า
งอกงามในการปฏิบัติธรรมแค่ไหนเพียงไร ซึ่งมีอยู่ ๕ ประการ
คือ ๑. ศรัทธา ๒. ศีล ๓. สุตะ ๔. จาคะ ๕. ปัญญา

หลังจากที่ได้กล่าวถึงหัวข้อแล้ว ก็ได้อธิบายขยาย
ความไปแล้ว ๒ ข้อ คือข้อที่ ๑ ศรัทธา ความเชื่อ และข้อที่ ๒
ศีล ความประพฤติที่ดีงาม หรือการเว้นจากความชั่ว วันนี้เป็น
โอกาสที่จะกล่าวถึงข้อที่ ๓ คือ สุตะ

สุตะนั้น แปลตามศัพท์ว่า สิ่งที่ได้ยินได้ฟัง หรือความรู้
ที่เกิดจากการสดับตรับฟัง คือสิ่งที่ได้เล่าเรียนศึกษา ได้อ่าน

ได้ติดตามสดับตรับฟังต่างๆ ความรู้ที่ได้สะสมไว้อย่างนี้เรียกว่าเป็นสุตะ สุตะนี้เป็นธรรมที่เกื้อกูลแก่หลักความเจริญข้ออื่นๆ ทั้งหมด ท่านผู้มีศรัทธาอยู่แล้ว เมื่อได้สดับคำสอนของพระพุทธเจ้า ได้เรียนรู้มากขึ้น ก็ทำให้ศรัทธามั่นคงเพิ่มพูนขึ้น ท่านที่มีความประพฤติดีงาม เมื่อได้เล่าเรียนศึกษาได้อ่านได้เข้าใจคำสอน ก็ทำให้ประพฤตินิปฏิบัติได้ถูกต้องยิ่งขึ้น และสามารถที่จะฝึกฝนตนในทางความประพฤตินั้นให้ลึกซึ้งยิ่งขึ้นไป ในด้านจาคะ ก็เช่นเดียวกัน ผู้มีสุตะ ได้เรียนรู้ได้สดับตรับฟัง เมื่อเพิ่มพูนศรัทธาก็เพิ่มพูนจาคะ คือมีความเสียสละมากขึ้นด้วย และก็รู้ว่าควรบริจาค ควรจะสละในเรื่องอะไร อะไรเป็นสิ่งที่ไม่เหมาะไม่สมไม่ควรบริจาคไม่ควรสละ ควรสละให้แก่อะไร จึงจะเป็นประโยชน์มากเป็นต้น สุตะก็ช่วยได้ทั้งนั้น

ข้อสุดท้ายคือปัญญา ปัญญา เกิดขึ้นก็มักจะอาศัยสุตะ คืออาศัยความรู้ที่ได้เล่าเรียนได้สดับตรับฟัง ยิ่งเข้าใจสิ่งที่ได้เล่าเรียนมากขึ้นเท่าไรปัญญาก็ยิ่งเพิ่มพูนเท่านั้น กล่าวคือสุตะหรือสิ่งที่ได้สดับตรับฟังมานี้เอง เมื่อเราเข้าใจก็กลายเป็นปัญญา ตอนแรกสุตะก็เป็นเหมือนความรู้ของผู้อื่น แต่พอได้

พิจารณาไตรตรองเกิดความเข้าใจแล้ว ความรู้นั้นก็กลายเป็นของตัวเราเอง ความรู้ที่ยังเป็นของผู้อื่นก็เป็นสุตะ พอเป็นความรู้ที่เกิดขึ้นในตัวเราก็กลายเป็นปัญญาชั้น สุตะจึงเป็นสิ่งที่เกื้อกูลเป็นทางมาของปัญญา ตกลงว่าสุตะนี้เป็นธรรมที่มีคุณประโยชน์มาก

อย่างไรก็ตาม สำหรับผู้ที่ปฏิบัติธรรมนั้น ก็จะต้องมีการเลือกเฟ้นสุตะ คือสิ่งที่ได้สดับมา ว่าสิ่งใดเหมาะแก่ตนที่จะนำมาประพฤติปฏิบัติ ยกตัวอย่างเช่น ผู้ที่จะทำกัมมัฏฐาน เรียนกัมมัฏฐาน ก็ต้องเลือกเอาสิ่งที่เหมาะแก่ตน นั่นก็คือต้องเลือกเฟ้นสุตะ และก็เจาะจงเอาในส่วนที่เหมาะแก่ตน นำไปปฏิบัตินำไปทำ กัมมัฏฐานก็เจริญก้าวหน้า พระพุทธเจ้าเคยตรัสในคาถาธรรมบทว่า คำพูดแม้แต่เพียงคำเดียวหรือประโยคเดียวถ้าประกอบด้วยประโยชน์ ฟังแล้ว หายข้อขัดจิตใจโล่งโปร่งสงบได้ ก็ประเสริฐกว่าคำพูดแม้ตั้งร้อยตั้งพันที่ไม่มีประโยชน์ เพราะฉะนั้น สุตะนี้แม้จะมีประโยชน์ก็ต้องรู้จักเลือกเฟ้นด้วย อย่างไรก็ตาม ถ้าเป็นคำที่มีประโยชน์แล้ว ยิ่งฟังมากเท่าไร มีเป็นร้อยเป็นพันก็ยิ่งดี ยิ่งมีประโยชน์เป็นร้อย

เป็นพัน เพราะฉะนั้น ท่านจึงนิยมหรือยกย่องสนับสนุนให้
 สิ่งสมสู่ตะ เพราะว่่าสุตะนี้เมื่อได้ฟังมาก ๆ ขึ้น ก็ทำให้มีความ
 รู้ไว้เลือกใช้ได้มากขึ้น และมาช่วยความรู้ที่มีอยู่เก่าให้เข้าใจ
 ชัดเจนยิ่งขึ้นด้วย มีพุทธพจน์ตรัสถึงอานิสงส์ของการฟังธรรม
 ท่านเรียกว่า รั้มมัสสวนานิสงส์ ๕ ประการ

ประการที่ ๑ ทำให้ได้ฟังในสิ่งที่ไม่เคยได้ฟัง

ประการที่ ๒ สิ่งที่ได้ฟังแล้ว เคยฟังมาก่อน ก็เข้าใจ
 แจ่มแจ้งขึ้น สุตะที่มาจากหลังก็มาช่วยเสริม

ประการที่ ๓ บรรเทาความสงสัยเสียได้ บางทีเรามีข้อ
 สงสัยอยู่ แต่ยังไม่ได้ถามยังไม่ได้แก้ข้อสงสัยนั้นให้เสร็จสิ้นไป
 บางครั้งท่านเล่าเรื่องหรือว่าแสดงธรรมตรงกับสิ่งที่สงสัยนั้น ก็
 แก้ข้อสงสัยให้เสร็จสิ้นจบไป

ประการที่ ๔ ทำความเห็นให้ตรงได้ หรือทำความเห็น
 ให้ถูกต้อง บางทีเรามีความเห็นไม่ค่อยถูกต้องในเรื่องบาง
 อย่าง โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับธรรม เมื่อได้ยินได้ฟังท่านอธิบาย
 ชี้แจงอยู่เสมอ ๆ ก็ทำให้ความเข้าใจนั้นถูกต้อง เรียกว่าทำ
 ความเห็นให้ตรง

ประการสุดท้าย ท่านว่า ทำให้จิตใจของผู้ฟังนั้นผ่อนคลาย เรื่องของธรรมเป็นสิ่งดีงาม ได้ยินได้ฟังแล้วทำให้ใจสบาย แม้เพียงได้ฟังก็ผ่อนคลาย ยิ่งถ้ามีความสงสัยอะไร อะไรไม่แจ่มแจ้ง เกิดความเข้าใจขึ้นมา หรือบรรเทาความสงสัยนั้นหมดสิ้นไป จิตใจก็ยิ่งผ่อนคลายมากขึ้น บางทีก็เกิดปิติ คือความเอิบอัมปลาบปลื้มใจ ก็ยิ่งทำให้จิตใจผ่อนคลายมากเป็นพิเศษ

นี่ก็เป็นอานิสงส์ของสุตะ คือการสดับตรับฟัง ซึ่งมีมากมายหลายประการ ท่านที่ได้สดับตรับฟังมากๆ นี้ มีศัพท์เรียกพิเศษว่าเป็นพหูสูต พหูสูต แปลว่า ผู้มีสุตะมาก หรือผู้ได้สดับตรับฟังมาก หรือบางทีก็แปลว่า ผู้คงแก่เรียน ท่านได้แสดงลักษณะของผู้เป็นพหูสูตไว้ด้วยว่า ผู้ที่จะได้ชื่อว่า เป็นผู้สดับตรับฟังมาก หรือผู้คงแก่เรียนนั้น ต้องมีองค์คุณสมบัติ ๕ ประการ

ข้อที่ ๑ คือ พหุสุตฺตา แปลว่า ได้ยินได้ฟังมาก หมายความว่าได้ยินหรือได้ฟัง ได้อ่าน ได้สะสมความรู้ไว้มาก

ข้อที่ ๒ ธตฺวา แปลว่า ทรงจำไว้ได้ด้วย คือมิใช่เพียงฟังผ่านๆ เท่านั้น บางทีฟังมาก อาจจะจับอะไรไม่ได้ก็ได้ ก็

ต้องมีข้อที่ ๒ คือฟังแล้วก็จับได้ด้วย ทรงจำไว้ อาจจะทรงจำไว้ได้หมดก็ยิ่งดี แต่ก็ไม่ถึงกับจำเป็นต้องจำหมด ท่านบอกว่าจับสาระให้ได้ จับใจความให้ได้ทรงเอาไว้ ก็เรียกว่าเก็บเอาสาระของเรื่องนั้นๆ ที่ตนฟังไว้ได้ ถ้าจับสาระจับหลักได้แล้ว ยิ่งดีกว่าฟังจำไว้หมดแต่ว่าเป็นนกแก้วนกขุนทอง ซึ่งกลายเป็นว่าไม่ได้อะไรเลย ถ้าท่องจำได้หมดและได้สาระด้วยก็ยิ่งดี แต่ถ้าจำไม่ได้หมด ก็จับสาระทรงไว้ได้ ก็เป็นข้อที่น่าพอใจแล้ว

ข้อที่ ๓ *วจสา ปริจิตา* แปลว่า คล่องปาก คือ อาจจะท่องบ่น หรือใช้พูดบ่อยๆ จนกระทั่งคล่องปาก ใครมาถามเรื่องนั้นๆ ก็สามารถอธิบายชี้แจงให้เขาฟัง หรือบอกให้เขาฟังได้ตามที่ได้เล่าเรียนมา

ข้อที่ ๔ *มนसानุเปกฺขิตา* แปลว่า เจนใจ หมายความว่า มองเห็นได้ด้วยใจ เมื่อนึกถึงเรื่องนั้นๆ ขึ้นมา เช่น ศีลาธรรมเรื่องต่างๆ อย่างเรื่องศรัทธา หรือเรื่องศีล หรือเรื่องสันโดษ หรือเรื่องสติ พอนึกถึงหัวข้อธรรมนั้น ก็มองเห็นสว่างโล่งในใจว่า อ้อ! มีความหมายอย่างนั้นๆ อย่างนี้เรียกว่าเป็น *มนसानุเปกฺขิตา* มองเห็นเจนใจ สว่างตลอด

ปลอดภัยไปทั้งเรื่อง

และข้อสุดท้าย ทิฏฐิยา สุปฏิวิทธา แปลว่า ขบได้ด้วย
ทฤษฎี หรือแปลอีกอย่างหนึ่งว่า แทงตลอดดีด้วยทฤษฎี อันนี้
ท่านหมายความว่า มีความเข้าใจในเหตุในผล คือนอกจาก
เข้าใจความหมายของเรื่องนั้นโดยเฉพาะแล้ว ยังเข้าใจเหตุผล
รู้ที่ไปที่มาของเรื่องนั้น รู้เรื่องนั้นว่าสัมพันธ์เชื่อมโยงกับเรื่อง
อื่นอย่างไร เช่นอย่างนี้ถึงเรื่องสันโดษนอกจากหยั่งรู้ความหมาย
แล้วยังไม่พอ ต้องรู้ด้วยว่า ทำไมจึงต้องสันโดษๆ มีประโยชน์
อย่างไร สันโดษมีความสัมพันธ์กับธรรมข้ออื่นอย่างไร เช่น
สันโดษกับความเพียรพยายาม มีความสัมพันธ์กันอย่างไร
สันโดษนั้นจะช่วยให้เพียร หรือจะช่วยให้เกียจคร้านได้อย่างไร
เป็นต้น เข้าใจตลอด สามารถเชื่อมโยงเรื่องราวต่างๆ ให้เห็น
เหตุเห็นผลได้ทั้งหมด อย่างนี้เรียกว่า ทิฏฐิยา สุปฏิวิทธา

ถ้าครบทั้ง ๕ ข้อนี้ ท่านเรียกว่าเป็นพหูสูต หรือผู้ที่คง
แก่เรียน หรือเล่าเรียนสดับตรับฟังมาก อันนี้ก็เป็นหลักที่
พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ อาตมภาพก็นำมาแสดง แต่อย่างไรก็ดี
ท่านบอกว่า พหูสูตนี้ มี ๒ อย่าง คือ

๑. ปริยัติพหูสูต พหูสูตโดยปริยัติ คือโดยการเล่าเรียน

๒. ปฏิบัติพหูสูต พหูสูตโดยการปฏิบัติ คือโดยการลงมือทำจริง

บางคนอาจจะเล่าเรียนมามาก ได้ฟังมาก ตามที่อาจารย์อธิบายชี้แจงสอน หรืออ่านมาก ก็เป็นพหูสูตโดยการเล่าเรียน แต่บางที่ไม่เคยปฏิบัติเลย เหมือนอย่างบางคนที่อ่านหนังสือภูมิศาสตร์ แต่ไม่เคยเดินทางไปด้วยตนเอง อาจจะเป็นครู ก็เอาเรื่องที่ได้เล่าเรียนมาในวิชาภูมิศาสตร์ มาเล่าให้นักเรียนฟังได้ ประเทศนั้นเป็นอย่างนั้น ประเทศนี้เป็นอย่างนี้ เล่าได้หมด มีพื้นที่เท่าไร มีภูมิประเทศเป็นภูเขาเป็นน้ำ ที่ลุ่ม ที่ดอน อะไรอย่างไร แต่ตัวเองไม่เคยเห็นไม่เคยได้ดู ท่านบอกว่าอย่างนี้ก็เป็นพหูสูตด้านหนึ่ง

แต่ยังมีพหูสูตอีกแบบหนึ่ง คือ ปฏิบัติพหูสูต พหูสูตโดยการปฏิบัติ หมายความว่า ได้ลงมือทำด้วยตนเอง เหมือนอย่างคนที่ได้เดินทางด้วยตนเอง อาจจะได้เรียนวิชาภูมิศาสตร์ แต่ได้ไปรู้ไปเห็นมาด้วยตนเอง จนข้าของในที่ที่ไปนั้น ก็มีความชำนาญชัดเจน รู้ว่าสถานที่นั้นเป็นอย่างไร หรือเหมือน

อย่างชานาที่ทำงานมา ๒๐-๓๐ ปี ไม่เคยเข้าชั้นเรียนวิชาชานา ก็น่าจะมีความรู้ความชำนาญในเรื่องการทำงานมากกว่าคนที่ได้แต่เรียนวิชาชานา แต่ไม่เคยได้ลงมือทำงานจริงๆ อันนี้ก็เรียกว่า ได้เข้าถึงด้วยตนเองแล้ว เป็นพหูสูตที่น่าจะมีประโยชน์มากกว่าปริยัติ ท่านจึงสรรเสริญปฏิบัติพหูสูตมาก

อย่างไรก็ตาม ก็ต้องระวัง คนที่เดินทางด้วยตนเองนั้น บางทีไปผิดที่ก็เข้าใจว่าตัวไปถึงที่นั่นแล้ว เอามาเล่าว่า ที่นั่นเป็นอย่างนั้น แต่ความจริงที่นั่นเป็นอีกที่หนึ่ง ไม่ใช่ที่ๆ ต้องการจะไป ไม่ใช่จุดหมายที่แท้จริง ผู้ปฏิบัติบางทีก็หลงได้เหมือนกัน ก็เลยเอาอีกอย่างหนึ่งไปเป็นอีกอย่างหนึ่ง ไขว้เขวไป เพราะฉะนั้น ถ้าจะให้ดี ท่านจึงบอกว่า ให้มีทั้งปริยัติ และปฏิบัติ ก่อนปฏิบัติ ได้ปริยัติ ได้เล่าเรียนรู้แล้ว เหมือนอย่างว่า สถานที่ที่จะไปก็สอบถามหาความรู้ไว้ให้แน่ใจว่า ที่นั่นเป็นอย่างไร มีที่สังเกตอะไรบ้าง เป็นต้น รู้เป็นอันดีแล้วก็เดินทางด้วยความมั่นใจ เมื่อไปถึงที่ในระหว่างแต่ละแห่งๆ ก็ไปถึงจริงอย่างแจ่มแจ้งใจ เพราะมีพื้นความรู้ที่จะตัดสินใจ และสามารถเลือกเฟ้นเจาะจงว่า เราควรจะทำอะไรที่นั่นได้บ้าง ก็

ทำให้การปฏิบัติได้ผลดียิ่งขึ้น ปรียติจึงเป็นฐานรองรับการปฏิบัติ หนุนให้การปฏิบัติได้ผลดียิ่งขึ้น แต่ปรียติอย่างเดียวก็อย่างที่กล่าวข้างต้นว่าไม่ได้ผลอะไร จึงต้องนำไปปฏิบัติด้วยเมื่อปฏิบัติแล้วก็ได้ผลคือ ปฏิเวธ พระพุทธเจ้าจึงตรัสหลักเรื่องพหูสูตไว้ ดังที่ท่านแบ่งพหูสูต ว่าเป็นปรียติพหูสูต พหูสูตโดยปรียติ และปฏิบัติพหูสูต พหูสูตโดยการปฏิบัติ

รวมความว่า หลักหรือคติในเรื่องนี้ก็คือว่า สุตะ หรือความรู้ที่ได้เล่าเรียนนั้น ข้อสำคัญก็คือต้องนำไปใช้ปฏิบัติด้วย จึงจะเกิดผลแท้จริง และความรู้ที่เรียกว่าปรียตินี้ ท่านเอามาสัมพันธ์ให้เห็นความเกี่ยวข้องกับการปฏิบัติ โดยแบ่งผู้ที่เล่าเรียนปรียติหรือเล่าเรียนสุตะนี้ว่ามี ๓ ประเภทด้วยกัน มีพระสูตรสูตรหนึ่งตรัสไว้โดยเฉพาะ เรียกว่า *อลคัททูปมสูตร* ตรัสเปรียบเทียบการเล่าเรียนปรียติ

อย่างที่ ๑ ท่านเรียกว่า *อลคัททูปมาปรียติ* ปรียติที่เปรียบเหมือนจับงูที่ขนาบทาง คือการจับงูที่ทางนั้น งูก็จะวิ่งมากัดตัวเรา ทำให้ได้รับอันตรายอาจจะถึงแก่ความตายก็ได้ เหมือนกับบุคคลบางคนทีเรียนปรียติ เรียนธรรมคำสั่งสอนของ

พระพุทธเจ้าเอาไว้ค่อนข้างข่มขู่ผู้อื่นหรือแสวงหาลาภสักการะ เป็นต้น เรียนแล้วก็ไม่ได้ใช้ปฏิบัติ ก็เลยไม่มีประโยชน์ ท่านบอกว่า *เป็นอลคัฑทุปมาปริยัติ*

๒ ท่านเรียกว่า *นิสสรณัตถาปริยัติ* หมายถึง ปริยัติที่มีประโยชน์เพื่อนำออกไปให้พ้นจากต้นหา หรือพ้นจากทุกข์ แก้ไขปัญหาทำให้พ้นจากกิเลสได้ อันนี้ก็คือ ปริยัติของผู้ปฏิบัติ ดังที่อาตมภาพได้กล่าวมานั้น เรียนแล้วก็เอาไปใช้ประโยชน์แก้ปัญหาแก้ความทุกข์ของตนเอง ปฏิบัติธรรมให้เจริญก้าวหน้า จนบรรลุอุบายมรรคอรุณผล

๓ ท่านเรียกว่า *ภักตาคาริกปริยัติ* แปลว่าปริยัติของขุนคลัง หรือนายเรือนคลัง คือท่านที่ได้ปฏิบัติดีแล้ว แม้จะเป็นพระอรหันต์ ท่านก็เล่าเรียนปริยัติอีก เช่นอย่างพระสาวกผู้ใหญ่ในสมัยพุทธกาล ท่านบรรลุอรหัตตผล เป็นพระอรหันต์แล้ว แต่ท่านก็ยังสดับตรับฟังคำสอนของพระพุทธเจ้า เล่าเรียนปริยัติ เพื่อท่านจะได้นำไปใช้ประโยชน์ เอาไว้สอนคนรุ่นหลัง เอาไว้สั่งสอนประชาชน เพราะว่าคนที่รับฟังคำสอนนั้น ก็มีพื้นเพอัธยาศัยต่างๆ กัน เมื่อนำคำสั่งสอนไปให้

ก็ต้องนำคำสอนที่เหมาะสมกับอุปนิสัยไปให้ พระพุทธเจ้านั้นทรงแสดงธรรมไว้มีนัยต่างๆ มากมาย ก็เพราะทรงสอนให้เหมาะสมแก่บุคคล พระอรหันต์บางองค์ท่านอาจจะเข้าใจธรรมตามที่ท่านปฏิบัติมาเฉพาะตัว แล้วท่านก็สอนไปอย่างเดียว ตามที่ท่านชำนาญมา คนที่เขามีพื้นเพไม่เหมาะ เขาก็อาจจะไม่เข้าใจ ดังนั้น ถ้าพระอรหันต์ได้เล่าเรียนมากขึ้น ได้เล่าเรียนคำสอนของพระพุทธเจ้าที่สอนไว้ ยกเยื้องไปต่างๆ ก็ก็นำคำสอนไปสอนให้เหมาะสมกับภูมิปัญญา และพื้นเพอัธยาศัยของคน ทำให้การสอนได้ผลดียิ่งขึ้น และการเล่าเรียนเช่นนี้ก็เป็นการสืบทอดพระพุทธศาสนาไว้ด้วย ปริยัติหรือการเล่าเรียนอย่างทำนองนี้ ท่านเรียกว่า ภัณฑาคาริกปริยัติ ปริยัติที่เหมือนกับเป็นของขุนคลังหรือนายเรือนคลัง เป็นประโยชน์ในการที่จะแจกจ่ายให้กับผู้อื่นสืบทอดไป

วันนี้ อาตมภาพได้แสดงเรื่อง สุตตะ ซึ่งเป็นหลักอริยวัตร ความเจริญของอารยชน ใช้สำหรับวัดความเจริญก้าวหน้าของพุทธสาวกในการปฏิบัติธรรม นับว่าเป็นข้อที่ ๓ ก็สมควรแก่เวลา ขออนุโมทนาคุณโยมและขออานุภาพของคุณพระ

รัตนตรัย อภิบาลรักษาให้โยมได้เจริญงอกงามในธรรมมีสุตะ
เป็นต้นนี้ ตลอดกาลนานเทอญฯ

จาคะ

เจริญพร รายการเล่าเรื่องให้โยมฟังวันนี้ ก็จะขอต่อในเรื่องอริยวัฑฒิ คือหลักความเจริญของอริยสาวก ๕ ประการ คราวนี้ก็มาถึงข้อที่ ๔ คือ จาคะ

จาคะ แปลว่า ความเสียสละ บางครั้งเราใช้คู่กับคำว่า ทาน หรือแทนคำว่า ทาน แต่ ๒ คำนี้ มีความหมายลึกซึ้งไม่เท่ากัน ทานนี้รู้จักกันมาก ทาน แปลว่าการให้ จาคะ แปลว่า การเสียสละ ทานนั้นเรามักจะมองเห็นที่ภายนอก คือดูการกระทำ เช่นเอาของไปให้ เอาของไปถวายพระ อย่างนี้เราเรียกว่า ทาน แต่จาคะนี้มองตลอดตั้งแต่ข้างนอก ไปถึงข้างใน จึงแปลว่า ความสละ ทานนั้นยังไม่ชัดเจน เป็นแต่เพียงบอกว่าให้ บางทีเมื่อเราให้เราอาจจะต้องการผลตอบแทน

ก็ได้ แต่จาคะนี่แปลว่าสละเลย เพราะฉะนั้น ความหมายก็
ลึกซึ้งกว่า ถ้ามีจาคะแล้วก็เป็เหตุให้ทำทานได้อย่างเต็มที่
แต่มีทานไม่แน่ว่าจะมีจาคะหรือไม่ เพราะฉะนั้น ในทางหลัก
ธรรมที่ลึกซึ้งแล้ว ที่บ่งถึงจิตใจ มองถึงสภาพทางจิตด้วย จะ
ใช้จาคะเป็นหลัก โดยเฉพาะในที่นี้ ก็ต้องพูดถึงคำว่า จาคะ
จาคะที่แปลว่าสละนั้น อาจจะแบ่งคร่าว ๆ ได้เป็น ๒ อย่าง คือ

สละภายใน

สละภายนอก

ก่อนที่จะสละภายนอก ก็ต้องสละภายในก่อน สละภายใน
ก็คือสละกิเลส คือจิตใจของคนเรานี้ปกติกีย่อมมีกิเลสต่าง ๆ
กิเลสที่ตรงข้ามกับจาคะก็คือความโลภ ความอยากได้ และ
อภิชฌา อภิชฌาก็ไม่ค่อยรู้จักกัน ไม่ค่อยได้ยินบ่อย มาใน
อกุศลกรรมบถ แปลว่าการจ้องจะเอาสิ่งของของคนอื่น ตลอด
จนแม้จรรย์ะ คือความตระหนี่ กิเลสพวกนี้ก็เป็นเรื่องธรรมดา
เป็นมนุษย์ปุถุชนก็ย่อมมีกันบ้าง ธรรมที่จะมาช่วยกำจัดกิเลส
เหล่านี้ ตัวสำคัญก็คือจาคะนี่แหละ

ที่ว่าจาคะ สละภายในก็คือ ตอนแรกสละความโลภ

สละความเพ่งเล็งจะเอาของเขาเหล่านี้ พอสละกิเลสภายในได้ ก็เรียกว่ามีความพร้อมที่จะสละภายนอก สละภายนอกก็คือ สละทรัพย์สินสิ่งของ ที่ทำเป็นทานบ้าง บริจาคให้ แม้กระทั่ง สละความสุขส่วนตัว ซึ่งมีความหมายกว้าง สละความสุขส่วนตัวเพื่อผู้อื่น ช่วยเหลือเอื้อเฟื้อคนอื่น ก็เรียกว่ามีน้ำใจ เช่น อย่างคนที่ใกล้ชิดกัน คนหนึ่งเจ็บไข้ได้ป่วย อีกคนหนึ่งก็อดหลับอดนอนพยาบาลรักษา คนที่จะอดหลับอดนอนพยาบาลรักษานั้น ก็ต้องมีน้ำใจ ยอมเสียสละความสุขส่วนตัวเพื่อผู้อื่น อย่างนี้ก็เป็นจาคะเหมือนกัน

แม้แต่ในทางความคิดเห็น คนเรามากจะมีลักษณะที่ เรียกว่ายึดติดในความคิดเห็นของตัวเอง คนอื่นพูดมาอย่างไรก็ไม่ค่อยจะฟัง แต่ถ้ามีจาคะแล้ว ก็สละได้ สละความเห็นของตัวเอง ความยึดติดในความเห็นของตัวเอง พอมองเห็นโดย เหตุผลแล้วว่าเราอาจจะไม่เข้าใจ หรือเข้าใจผิดพลาด ก็สละความเห็นที่ผิดนั้นเสียได้ อย่างนี้ก็เป็นจาคะ

จะเห็นว่า จาคะมีความหมายกว้างมาก ใช้ได้ทั้งวัตถุ และนามธรรม โดยเฉพาะที่สำคัญก็คือสละกิเลส จึงถือว่า

จากนั้นเป็นฐานเบื้องต้นที่จะออกมาเป็นทานและก็จะออกมาสู่คุณธรรมอื่นๆ เพราะว่าเมื่อสละกิเลสสละสิ่งที่ไม่ดีออกไปแล้ว ก็เปิดทางให้คุณธรรมความดีเข้ามาแทนที่ เพราะฉะนั้นพระพุทธเจ้าจึงทรงสรรเสริญจาคะเป็นอย่างมาก

ว่าเฉพาะในทางวัตถุ สำหรับพระอริยสาวกนั้น ก็ยินดีในการสละในการบริจาค เพราะจิตใจไม่มีความตระหนี่ ท่านวัดความเป็นพระโสดาบันไว้อย่างหนึ่งว่า จิตใจไม่มีความตระหนี่ ละความตระหนี่ ความถี่เหนียว ความเห็นแก่ตัวเสียได้ จึงมีความเสียสละได้เต็มที่จนถึงขนาดที่ว่า อยู่กับคนที่ศึมีศีลมีธรรมด้วยกันแล้ว ทรัพย์สมบัติของตนก็เป็นเหมือนกับของร่วมกันกับคนอื่น ไม่ได้ยึดถือเป็นของตัวเอง อยู่ร่วมกันใช้ของเหมือนกับว่าเป็นสมบัติของทั้งสองฝ่าย ไม่หวงแหวงระแวงซึ่งกันและกัน นี่ก็เป็นความเจริญของจาคะ ถึงระดับที่ว่า เป็นพระโสดาบันทีเดียว ซึ่งต้องอาศัยความพร้อมของจิตใจ คือเราจะต้องสละความโลภออกไป สละความตระหนี่ออกไป จากใจเสียก่อน มิฉะนั้นใจไม่พร้อมแล้วก็จะทำได้ยาก

ที่นี้ เมื่อสละวัตถุ สละสิ่งภายนอกออกไปได้ ถ้าหาก

ว่าใจเราพร้อม เราก็จะมีความสุขในการสละนั้นด้วย เริ่มตั้งแต่ตัวเองที่ได้พิจารณาเห็นว่า การสละของเรานั้นเป็นสิ่งสมควร เป็นประโยชน์ เช่นว่าเป็นไปเพื่อประโยชน์สุขของคนจำนวนมาก หรือเป็นไปเพื่อให้ธรรมดำรงอยู่ยั่งยืนนาน เรามองเห็นคุณประโยชน์อย่างนี้แล้วสละออกไป เมื่อสละออกไปแล้วจิตใจก็มีความสุข

คนเรานั้นโดยปกติก็มีความสุขในการได้ เราได้โน่นได้นี่มาเราก็มีความสุข เพราะว่าตามธรรมชาติเรามีความอยากได้อยู่ในจิตใจ แต่ถ้าเมื่อไรจิตใจเราพร้อมในความเสียสละ เราจะรู้สึกเป็นสุขในการให้ด้วย จิตใจที่มีความสุขในการให้นั้น คนธรรมดา ก็มีพอเห็นๆ กันอยู่ คือเรามีความรักความพอใจในใคร เช่นว่า พ่อแม่รักลูก ถ้าได้ให้อะไรสละอะไรให้ลูก ก็จะมีความสุขในการให้นั้น แต่ถ้าเราไม่มีความรักความพอใจ เราก็ให้ได้ยาก การให้อาจจะเป็นความทุกข์ เพราะฝืนใจ แต่ถ้าเราได้บำเพ็ญคุณธรรมมากขึ้น เราแผ่เมตตาจิตกว้างออกไป เช่นว่า ตอนแรกก็รักลูก เมื่อให้แก่ลูกก็มีความสุข รักพี่รักน้อง เมื่อให้แก่พี่แก่น้องก็มีความสุข รักพ่อรักแม่ให้แก่พ่อแม่ก็มี

ความสุข ต่อมาเมื่อเมตตาจิตแผ่ขยายออกไป รักเพื่อนมนุษย์
ทั่วไป เมื่อเห็นใครตกทุกข์ได้ยาก ทำให้เขาสบายแล้วใจเราก
ก็มีความสุข ทั้งนี้จะมีความสุขแค่ไหน ก็อยู่ที่ใจเราพร้อมมีจาคธรรม
ในใจ มีเมตตาเท่าใด ยิ่งรักอย่างพระพุทธเจ้าที่รักสรรพสัตว์
รักสัตว์ทั่วโลกทั้งหมด มีจิตพร้อมที่จะให้โดยสมบูรณ์ เมื่อให้ก็
มีความสุขทุกครั้ง และมีใจให้แต่ทรัพย์สินเท่านั้น พระพุทธเจ้า
นั้นทรงให้แม้กระทั่งชีวิตของพระองค์ เราจะเห็นว่าในประวัติ
ของพระพุทธเจ้านั้น เมื่อครั้งเป็นพระโพธิสัตว์ทรงสละทุกอย่าง
แม้กระทั่งชีวิตของพระองค์เองก็สละ เพื่อให้ผู้อื่นได้รับความสุข
อันนี้ก็ถึงความเจริญของอริยชนที่ก้าวไกลเป็นขั้น ๆ

เมื่อสละทรัพย์ภายนอกไปแล้ว เราก็มีทรัพย์อยู่ในใจ
ของเรา คือคุณธรรมเหล่านี้ ที่ทำให้เรามีความสุข ทำให้รู้สึก
ว่ามีความสมบูรณ์ ไม่ได้อ้างว้าง ไม่ได้ขัดสน ไม่ได้ยากจน
ไม่ได้ยากไร้ ท่านจึงเรียกทรัพย์ภายในนี้ว่า *อริยทรัพย์* แปลว่า
ทรัพย์อันประเสริฐ หรือทรัพย์ของอริยชน เพราะฉะนั้น พระ
พุทธเจ้าแม้จะทรงสอนให้คนขยันหมั่นเพียรทำมาหาเลี้ยงชีพ
เพื่อจะมีทรัพย์ภายนอก จะได้พึ่งพาตนเองได้ แต่ก็ทรงสอนให้

เราก้าวหน้าในคุณธรรมความดีด้วย โดยสร้างอริยทรัพย์หรือ ทรัพย์ภายในใจ ให้ใจเรามีความสุขผ่องใส จากการที่ได้ช่วยเหลือเกื้อกูลผู้อื่น จากการที่ได้สั่งสมคุณธรรมความดีขึ้นมาในตนเอง

วันนี้ อาตมภาพได้พูดมาในเรื่องจาคะ ก็พอสมควรแก่เวลา พอเป็นความเข้าใจโดยทั่วๆ ไป ให้เห็นความหมายของ จาคะ ความสำคัญของจาคะ และคุณประโยชน์ของจาคะ เมื่อจิตใจพร้อมที่จะสละทุกอย่างแล้ว จึงจะสามารถบำเพ็ญบารมี ได้เต็มที่ เพราะถ้าเรายังไม่สามารถเสียสละ ยังติดโน้นติดนี่อยู่ การที่จะบำเพ็ญบารมีได้จริงจัง จะให้คุณธรรมต่างๆ ครบถ้วนทุกอย่าง ก็ทำได้ยาก เมื่อจิตใจพร้อมสละได้แล้ว เราก็บำเพ็ญคุณธรรมได้ทุกอย่างจะไม่ติดขัดอะไรทั้งสิ้น อาตมภาพคิดว่า พอสมควรแก่เวลา สำหรับวันนี้ก็ขอจบเรื่องจาคะไว้เพียงเท่านี้ และขออนุโมทนาโยม เจริญพร

ปัญญา

เจริญพร วันนี้รายการเล่าเรื่องให้โยมฟัง ก็มาถึงหลัก
ความเจริญของอารยชน หรือความเจริญของอริยสาวก ข้อที่ ๕
ซึ่งเป็นข้อสุดท้าย ได้แก่ปัญญา

ปัญญานี้ แปลกันง่ายๆ ว่า ความรู้ แต่ความรู้นั้นมีอยู่ ๒
อย่าง ในหลักความเจริญ ๕ ประการที่กล่าวมาแล้วนี้ ก็มีข้อ
ที่ ๓ คือสุตะ ซึ่งแปลว่า ความรู้เหมือนกัน อาตมภาพเคยพูด
ถึงความแตกต่างระหว่างปัญญากับสุตะมาครั้งหนึ่งแล้ว ก็เอา
มาทบทวนอีกครั้งหนึ่งว่า สุตะก็หมายถึงความรู้ และปัญญา
ก็ความรู้ ความรู้ ๒ อย่างนี้ต่างกันอย่างไร

สุตะ คือความรู้ที่ได้สดับ ได้เล่าเรียน ได้ฟัง ได้อ่านมา
มาจากคนอื่น มาจากที่อื่น แล้วเรารับเข้ามา สุตะนั้นเป็น

ความรู้ของผู้อื่น ถึงแม้เราจะได้มาอยู่ในตัวเราแล้ว รับเข้ามาแล้ว เราไม่รู้เราพูดได้ เอามาเล่าให้กันฟัง แต่มันก็ยังเป็นความรู้ของคนอื่น เราได้แต่เพียงรับฟังมา คนอื่นเขาเล่าให้ฟัง หรือเป็นเรื่องที่คนอื่นเขารู้เขาค้นพบ เราได้ยินต่อมา เราเล่าเราก็เล่าเรื่องของคนอื่น หรือถ่ายทอดความรู้ของคนอื่นต่อๆ ไป ต่อเมื่อใดเราเข้าใจในสุดะในความรู้ที่ได้ฟังมานั้น เกิดเป็นความรู้ความเข้าใจของตัวเอง ความรู้ความเข้าใจที่กลายเป็นของตัวเองแล้วนี้แหละจึงจะเรียกว่าปัญญา เพราะฉะนั้นในแง่นี้ก็แยกง่ายๆ ว่า สุดะ คือ ความรู้ของคนอื่น หรือมาจากที่อื่น ส่วนปัญญา คือความรู้ความเข้าใจของตัวเอง

ปัญญานั้นมีความสำคัญมาก ท่านบอกว่าปัญญานี้แหละเป็นตัววินิจฉัยสุดะ ความรู้ที่ได้รับมาจากคนอื่น ที่ได้เล่าเรียนมา อ่านมาอะไรนั้น ยังใช้การอะไรจริงจังไม่ได้ ได้แต่เอามาพูดให้กันฟังไปอย่างนั้นเอง บางทีก็เป็นเพียงบอกคนอื่นให้เขารู้ว่านี่ฉันก็รู้นะ แต่เราอาจใช้ความรู้นั้นไม่ใช่ประโยชน์ได้ ปัญญาจึงจะเอาสุดะหรือความรู้นั้นไปใช้ประโยชน์ได้ ปัญญาความเข้าใจที่สามารถเอาสุดะไปใช้ประโยชน์นี้ เป็นปัญญาที่

เป็นความรู้ของเรา เริ่มตั้งแต่เราเข้าใจสุตะนั้นแหละ เข้าใจว่า มันคืออะไร และเอามาใช้เป็นประโยชน์สำหรับตัวเราได้ ปัญญาที่เอาสุต๊ะไปใช้นั้น นั่นแหละคือสิ่งที่ เป็นประโยชน์แท้ จริง มีพระพุทธพจน์ว่า “ปัญญา สุตวินิจฉินิ” แปลว่าปัญญา เป็นตัววินิจฉัยสุต๊ะ คือบอกได้ว่า ความรู้นี้คืออะไร เป็นคุณ หรือเป็นโทษ สำหรับใช้กับเรื่องอะไร จะมีประโยชน์อะไร ในกรณีไหน จะเลือกเอาสุต๊ะไหนมาใช้ บางคนมีสุต๊ะมากมาย แต่ใช้ไม่เป็น เพราะที่ไม่มีปัญญา บางคนมีสุต๊ะน้อย ได้ยิน ได้ฟังมีความรู้น้อย แต่ปัญญาดีสามารถคิดคาดเหตุการณ์ แก้ไขปัญหาได้ ทีนี้ถ้ามีมากทั้ง ๒ อย่างก็ยิ่งดีที่สุด คือสุต๊ะ ความรู้ที่ได้เล่าเรียนมากก็มีมาก และมีปัญญาสามารถ เอา ความรู้นั้นมาใช้ได้ด้วย

รวมความว่า ปัญญา คือความ

- รู้เข้าใจ
- รู้คิด
- รู้วินิจฉัย
- รู้ที่จะแก้ไขปัญหา และ

- รู้จักสร้างสรรค์ จัดแจง จัดทำ ดำเนินการให้สำเร็จ

ปัญญานั้น ท่านวางไว้เป็นข้อสุดท้ายในหลักความเจริญ ๕ ประการ ก็เพราะเป็นตัวคุม เป็นตัวสำคัญที่สุด ที่เรียงไว้ท้าย ไม่ใช่หมายความว่า เป็นตัวเล็กน้อยที่สุด แต่เป็นตัวใหญ่ที่สุด หมายความว่าคุมท้ายหมด เพื่อจะให้ ๔ อย่างข้างต้นนั้นได้ผลดีจริง ๆ อย่างข้อที่ ๑ ศรัทธา ความเชื่อ ก็ต้องมีปัญญากำกับ ถ้าไม่มีปัญญากำกับ ศรัทธาหรือความเชื่อนั้นก็อาจจะมีความเชื่อเหลวไหลเชื่องมงาย เชื่อผิดเชื่อถูกอะไรก็ไม่แน่ พอมีปัญญาแล้ว ก็มีเหตุมีผล รู้จักตัดสินใจว่า สิ่งนี้ควรเชื่อหรือไม่ และถ้าเชื่อไปแล้วต่อมาเรารู้ว่าอาจจะเชื่อยังไม่ถูกต้องทีเดียวนัก ก็ขัดเกลาคความเชื่อนั้น ให้มันถูกต้องสมบูรณ์ขึ้นหรือละเอียดลออขึ้น ศิลก็เหมือนกัน ศิลคือความประพุดิ ก็ต้องมีปัญญากำกับ มิฉะนั้น ก็รู้แต่หลักความประพุดิ ประพุดิไป ประพุดิมาโดยถือตามตัวอักษร บางทีกลายเป็นสลัฟพด-ปรามาส คือ ยึดถือศิลปปฏิบัติศิลป์โดยงมงายไปก็มี ในการปฏิบัติศิลป์ก็ต้องรู้จักมุ่งหมายว่าศิลป์ประพุดิปฏิบัติเพื่ออะไร ควรประพุดิแค่ไหน และรู้ว่าศิลป์อย่างไรชื่อว่าบกพร่อง

อย่างไรจึงจะสมบูรณ์ ปัญญาก็เป็นตัวช่วยในการที่จะประพฤติ
ศีล สุตระก็อย่างที่อธิบายไปแล้วว่าต้องมีปัญญาจึงจะเข้าใจ
ความรู้ที่ได้เล่าเรียนรับมาจากผู้อื่น และรู้จักใช้ประโยชน์ สุตระ
นั้นจึงจะเกิดประโยชน์แท้จริงขึ้น จากะการเสียสละ ไม่ว่าจะ
เป็นการเสียสละกิเลสภายในก็ตาม หรือเสียสละวัตถุสิ่งของ
ภายนอกก็ตาม ก็ต้องอาศัยปัญญาทั้งสิ้น ปัญญาที่ว่าสิ่งที่เกิด
ขึ้นในใจของเราอันนี้ ไม่ดีเศร้าหมองเป็นกิเลส เป็นความ
ชั่วร้าย ควรจะกำจัด จะกำจัดอย่างไร ก็ต้องรู้วิธีการกำจัดอีก หรือ
จะเสียสละภายนอก ก็ต้องรู้ว่าควรจะสละอะไร ในกรณีไหน
สละไปแล้วจะเป็นประโยชน์แท้จริงหรือไม่ และรู้ว่าในโอกาส
ใดจะมีอะไรให้สละ ถ้าไม่มีปัญญาถึงแม้จะอยากสละก็อาจจะ
สละไม่เป็น สละไม่ได้ประโยชน์ก็มี พอถึงโอกาสควรสละก็
ไม่รู้ มองผ่านข้ามโอกาสไปเสีย ตกลงว่าปัญญานี้แหละ เป็น
ตัวที่กำกับควบคุมสำหรับความเจริญทั้งหมดทั้ง ๕ ประการ
และเป็นตัวช่วยให้เจริญยิ่งขึ้นไป

ปัญญานี้มีมาในหลายชื่อ เช่น มีชื่อเรียกว่า สัมปชัญญะ
บ้าง มีชื่อเรียกว่าเป็นสัมมาทิฏฐิบ้าง มีชื่อเรียกว่าเป็นโยนิโส-

มนสิการบ้าง เป็นวิปัสสนาบ้าง เป็นปฏิสัมพันธ์บ้าง มีชื่อมากมายหลายอย่างซึ่งทั้งหมดนั้นก็คือปัญญาในระดับต่างๆ กันบ้าง หรือปัญญาที่ใช้ในโอกาสในลักษณะต่างๆ กันบ้าง

ในเมื่อปัญญานี้เป็นเรื่องกว้างขวางมาก ก็คิดว่าเราจะเอาปัญญามาพูดในแต่ละแง่ๆ ในแต่ละชื่อ ปัญญาชื่อหนึ่ง ก็คือ ความฉลาด ความฉลาดเป็นชื่อหนึ่งของปัญญา ภาษาพระท่านเรียกว่าโกศล หรือ โกศลละ โกศล แปลว่า ความฉลาด ความฉลาดหรือโกศล หรือเรียกแบบบาลีว่าโกศลละ มี ๓ อย่าง คือ

๑. ฉลาดในความเจริญ เรียกว่า *อายุโกศล* รู้ว่าอะไรเป็นความเจริญ รู้ว่าทำอย่างไรจึงจะเจริญ อะไรเป็นเหตุให้เจริญ อย่างนี้เรียกว่า *อายุโกศล*

๒. ฉลาดในความเสื่อม เรียกว่า *อุปายโกศล* รู้ว่าอย่างไรจึงเรียกว่าเสื่อม ทำอย่างไร เหตุอะไรทำให้มันเสื่อม

๓. ฉลาดในวิธีการ เรียกว่า *อุบายโกศล* หรือฉลาดในอุบายนั่นเอง ได้แก่ฉลาดในอุบายที่จะหลีกเลี่ยงความเสื่อม และในวิธีการที่จะสร้างสรรค์ทำให้เกิดความเจริญ

คนเราจะต้องมีความฉลาดครบ ๓ ประการนี้ ไม่ว่าจะ

ใช้ประโยชน์อย่างที่เราเรียกว่าในทางโลก หรือจะใช้ในการปฏิบัติทางธรรม ก็ต้องมีโกศลทั้ง ๓ ประการนี้ เช่นอย่างจะกระทำการค้า คนที่ทำการค้าก็ต้องรู้ว่า ที่กิจการของเราจะเจริญนั้นมันมีลักษณะอย่างไร มีอะไรเกิดขึ้น มีเหตุการณ์อย่างไร ที่แสดงว่าเป็นความเจริญ หรือได้ผลดีจะก้าวหน้า ที่นี้ฉลาดในความเสื่อม ก็รู้ว่าถ้ามีเครื่องหมายอย่างนี้เกิดขึ้น มีเหตุการณ์อย่างนี้เกิดขึ้นหรือ มีอะไรเกิดขึ้นในกิจการของเราอย่างนี้ ก็แสดงว่านี่จะเสื่อมแล้ว และข้อสุดท้ายก็คือฉลาดในอุบายในวิธีการที่ว่า ทำอย่างไรจึงจะหลีกเลี่ยงความเสื่อม แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นและทำให้เจริญต่อไปได้ หลักโกศลนี้ เมื่อเอามาใช้ในทางธรรม ในการปฏิบัติเช่นอย่างเจริญกัมมัฏฐาน ก็ต้องรู้ว่ามันเจริญอย่างไร มันเสื่อมอย่างไร เช่นเมื่อนั่งสมาธิ ถ้ามีความรู้สึกสงบขึ้น จิตใจแน่วแน่ มั่นคง มีปีติ ความอึดใจ มีปัสสัทธิ เราก็รู้ว่าอันนี้เป็นความเจริญ แสดงว่าการปฏิบัติของเราก้าวหน้าแล้ว แต่ถ้าตรงข้ามมีความฟุ้งซ่านเกิดขึ้น มีความรู้สึกง่วงเหงาต่างๆ เกิดขึ้น เป็นดินมีทระ ก็รู้ว่าอันนี้เป็นความเสื่อมเกิดขึ้นแล้ว พอรู้จักทั้งความเจริญ และความเสื่อม เรา

ก็ต้องการแต่ความเจริญ ก็ต้องแก้ปัญหา ก็ต้องฉลาดในวิธีการ ว่า โอ! ตอนนี้ จิตพุ่งช่านแล้วจะเสื่อม จะแก้ไขอย่างไร ท่านบอกว่า อ้อ ต้องใช้วิธีการอย่างนั้นๆ เราก็นำเอาวิธีการนั้นมาแก้ไข ทำให้เจริญก้าวหน้าในการปฏิบัติยิ่งขึ้นไป หรือว่าสิ่งที่ดีงามเกิดขึ้นในใจของเราแล้ว เช่นมีปิติ มีปัสสัทธิ หรือมีสมาธิเกิดขึ้นแล้ว เราจะรักษาไว้ได้อย่างไร ก็มีวิธีในการทำให้เกิดผลอย่างนั้น ความฉลาดในวิธีการนี้ก็ใช่อุปายโกศล ต้องมีพร้อมทั้ง ๓ ประการนี้ นี่คือหลักที่เรียกว่าความฉลาดหรือ โกศลละ ๓ ประการ ซึ่งใช้ได้ทั่วไป อย่างที่บอกว่าทั้งในทางโลกและในทางธรรม ใช้ได้ในกิจการและกิจกรรมทุกอย่าง ทั้งในการเจริญกัมมัฏฐาน ในการศึกษาเล่าเรียน ฯลฯ

วันนี้อาตมาพามาเอาหลักเรื่องโกศลทั้ง ๓ ประการนี้ มาเล่าให้โยมฟัง พอเป็นความรู้ประกอบเบื้องต้นเกี่ยวกับเรื่องปัญญา เพราะว่าปัญญานี้มีเรื่องมาก อาจจะได้เล่ากันต่อๆ ไป ตอนนี้มีเรื่องเล่าพิเศษเรื่องหนึ่ง ซึ่งเป็นเรื่องเกี่ยวกับปัญญานี้ เหมือนกันว่า คนที่มีปัญญานั้น บางทีก็อาจจะเผลอๆ ใผลๆ ได้ในเรื่องเล็กๆ น้อยๆ หรือคิดไม่ถึง เขาเล่าว่า

มีนักวิทยาศาสตร์คนหนึ่ง เป็นนักวิทยาศาสตร์ใหญ่ ซึ่งแสดงว่ามีปัญญามาก เพราะกว่าจะเป็นนักวิทยาศาสตร์ใหญ่ ได้ก็ต้องมีความรู้และได้ใช้สติปัญญา ทำการค้นคว้าทดลอง มาจนประสบความสำเร็จ ทีนี้ ที่บ้านแกในท้องทำงาน เวลาทำงานแกก็ปิดประตู แกมีแมวอยู่ ๒ ตัว แมว ๒ ตัวนี้ก็ตัวใหญ่ตัวหนึ่งตัวเล็กตัวหนึ่ง มันคอยจะเข้ามาในห้องของแก พอเข้ามาแล้วเดี๋ยวมันก็จะออก แกก็ต้องคอยไปเปิดปิดประตู ให้มันเรื่อย ทำให้เสียสมาธิในการทำงานและทำให้ยุ่งยาก วันหนึ่งแกก็เลยเรียกคนรับใช้มา บอกว่า “นี่นะ ช่วยเจาะช่องที่ข้างฝาให้สัก ๒ ช่องสิ เจาะช่องใหญ่สำหรับแมวตัวใหญ่ ช่องเล็กสำหรับแมวตัวเล็ก” คนรับใช้ก็บอกว่า “ท่านครับ ไม่ต้องเจาะถึง ๒ ช่องหรอกครับ เจาะช่องเดียวก็พอ เจาะช่องใหญ่ช่องเดียว แมวตัวใหญ่มันลอดไปแล้ว แมวตัวเล็กก็ลอดได้” แกก็จึงนึกขึ้นได้ว่า “อ้อ! เรานี้ก็โง่ไปเหมือนกัน”

นี่ก็แสดงว่า ผู้มีปัญญานั้น บางทีก็เผลอ อันนี้ก็เป็นเรื่องเล่าเบ็ดเตล็ดเกี่ยวกับเรื่องปัญญา แต่ก็ไม่ได้เป็นเครื่องตัดสินว่า ท่านนักวิทยาศาสตร์ท่านนั้นจะโง่ เป็นแต่เพียงแสดง

ว่าบางที่ผู้รู้หรือผู้มีปัญญานี้ ก็อาจจะเผลอไผลได้เหมือนกัน เป็นความพลาดพลั้งอย่างที่เราเรียกว่า “สี่เท้ายังรู้พลาด นักปราชญ์ยังรู้พลั้ง” ตัวอย่างนี้ก็เป็นกรณีสำหรับให้เห็นว่า นักปราชญ์ก็รู้พลั้ง หรือผู้มีปัญญาก็ยังมีการพลาดได้เหมือนกัน อย่างไรก็ตาม ปัญญาที่มีคุณมาก อาจจะเป็นได้ว่า ตอนนั้นท่านคิดไม่ถึงหรือว่าอาจจะขาดสติมาช่วย ดังนั้น ท่านจึงสอนไว้ว่า ในการเจริญปัญญานั้นจะต้องมีสติอยู่ด้วยเสมอ

ความจริงสติกับปัญญานั้น เป็นของที่มักจะมาคู่กัน ในภาษาไทย เวลาเราพูดเรามักจะพูดคู่กันไปว่าสติปัญญา และมีอีกคำที่คู่กันบ่อยก็คือ สติสัมปชัญญะ สัมปชัญญะ เป็นคำที่มีความหมายเหมือนกับปัญญา คือเป็นปัญญาในลักษณะหนึ่ง ท่านบอกว่า เป็นคำที่มีความหมายเหมือนกับปัญญา หรือเป็นคำที่ไ้แทนปัญญาได้ แต่ใช้แทนในบางกรณี

เรื่องปัญญาที่มีชื่อเรียกต่างๆ นี้ ถ้ามีโอกาส อาตมภาพ จะได้นำมาเล่าให้คุณโยมฟังต่อๆ ไปข้างหน้า สำหรับวันนี้ก็คิดว่าพอสมควรแก่เวลา ขออนุโมทนาโยมท่านนี้ เจริญพร